

Treba je znati

Znano zunanjetrgovinsko podjetje iz Beograda je iz Poljske uvozilo v Jugoslavijo precej milijonov jajc. Ta jajca so bila prvotno namenjena za industrijsko predelavo in tako je bila zanje plačana tudi nižja carina. Kaj kmalu pa so se ista jajca zanašala v potrošniški trgovinski mreži in prinesla »pametnim« uvoznikom nekaj deset milijonov dinarjev dobička, menda kar poldrugo milijardo starih din. Le zakaj nimajo druge carinarnice upravnika, kot je naš Sabljic, gotovo bi odkrili še precej podobnih transakcij.

Gospodarski vestnik — 11. VI. 1971

Človek ni le objekt...

Fani Žužek: Menim, da je socialni delavec v vsaki delovni organizaciji in glede na trenutno gospodarsko moč podjetja nujno potreben in koristen, tako z ekonomskega kot tudi s širše družbenega vidika. Radi ali neradi se bomo morali prav vsi zavedati, da človek ni le objekt, avtomat ali celo del stroja, temveč zelo zapletena in občutljiva osebnostna struktura, od katere je odvisen naš razvoj na katerikoli področju. Če priznavamo in potrebujemo ekonomiste, tehnike in inženirje za reševanje ekonomskih in tehničnih zadev, je popolnoma jasno in razumljivo, da potrebujemo prav tako tudi strokovno usposobljene socialne delavce za reševanje socialnih vprašanj.

Naši razgledi — 11. VI. 1971

Neuradna rekorderja

Bivši direktor zadruga »Zanat Beograd« Petar Mirković in vodja računovodstva Mihajlo Nedeljković sta bila te dni predložena za uradna jugoslovanska rekorderja v ropanju. Ta neslavni naslov jima je dal namestnik okrožnega javnega tožilca Stojan Miletić, ko ju je obtožil, da sta z zlorabo svojega položaja v letih 1967 in 1968 nagrabila več kot milijardo in 300 milijonov starih dinarjev. »Promocijo« za ta naslov pa bosta imela jeseni pred beograjskim sodiščem.

Večernje novosti, 3. junija 1971

Več strpnosti!

Pogosto se v naši stvarnosti različni pogledi in stališča zavzeli zaskrbnjujoče razmere. Toda pokazalo se je, da je moč z razpravljanjem doseči soglasje, da so dosegli nekaj kar je moč doseči samo tako, nikakor pa ne brez javnega razpravljanja in demokratičnega boja mnenj. Na temeljih bogate in raznovrstne prakse, ki smo jo dosegli v javnih razpravah, moramo vztrajati na dveh stališčih:

Ne smemo se odpovedati odkritih razprav tudi o rečeh, ki nas bodo prizadevale v prihodnosti, pa čeprav bodo hude in zapletene. Moramo zavreči mišljenje vseh tistih, ki pravijo, da bi na tak način dosegli le zmešnjavo med narodi. Moramo se upreti tudi vsem pojavom etiketiranja, insinuiranja in ihtavega hotenja po birokratskem razsojanju.

Večernje novosti, 9. junija 1971

LJUBLJANSKA BANKA

TV-15 GLASILO ZZB NOV IN ZRVS SLOVENIJE

LETO IX — št. 25

17. junij 1971

»TV-15« izhaja vsak teden — Izdaja ga Zavod Borč v Ljubljani, Beethovnova 10, kot glasilo Zveze združenj borcev NOV Slovenije in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije. — Glavni in odgovorni urednik FRANCE ŠUSTERŠIČ — Tisk in klišej ČGP »Delo«, Ljubljana, Titova cesta 35 — Letna naročnina 32 dinarjev, za inozemstvo 60 dinarjev — Posamezna številka v kolportuži 80 par — Naročnino pošiljajte na naslov: Uprava »TV-15« Ljubljana, Beethovnova 10, poštni predal 598/XI, ali na tekoči račun 501-8-29 pri SDK Ljubljana — Telefonske številke: glavni in odgovorni urednik 21-901, tajništvo in novinarji 22-313, uprava 22-607 — Rokopisov in fotografij ne vračamo.

Taborišče teritorialcev ob sobotnih manevrih nad Igom. Reportaža o manevrih berite na 9. strani (foto: Miloš Švabič).

Osnovne pravice borcev bodo zavarovane

Mirko Remec, predsednik socialno-ekonomske komisije zveznega odbora ZZB NOV je odgovoril uredniku 4. jula na nekatera vprašanja o ureditvi pravic udeležencev NOV.

Na vprašanje, ali morda borcev ne bo začelo skrbeti, kako bo v prihodnje z njihovim socialnim varstvom in ali kaže, da bo to ostalo nadalje v pristojnosti federacije, kakor se glasi XXIX. ustavni amandma, ali pa bodo to nalogo prevzele republike, je Remec med drugim odgovoril:

Če se XXIX. amandma ne bo spremenil, se tudi ne bo moglo spremeniti varstvo borcev in invalidov. Tehnična stran izpolnjevanja te naloge ne more biti sporna. To je vselej stvar dogovora. Federacija prepušča republikam dovolj denarnih sredstev kot delež svojih dohodkov, kar bo popolnoma zagotovilo tudi v praksi uveljavitev politi-

ke, ki jo ustvarja federacija na področju borčevsko-invalidskega varstva. To je tudi potrdil predsednik zveznega izvršnega sveta nedavno na seji predsedstva zveznega odbora. Zato ni razloga, da bi o tem dvomili in si drugače razlagali. S tem pa so se strinjali tudi zastopniki vseh republik in pokrajin. Njihova naloga pa je, da se to tudi dejansko uresničuje. Zvezni izvršni svet jamči, da ne more biti nobena pravica invalidov in borcev okrnjena, kar je povedal tudi predsednik zveznega izvršnega sveta.

VPRAŠANJE: Številni borci, ki so stopili v NOV do koca leta 1944, se obračajo na uredništvo »4. jula« z zahtevo, naj bi tudi njim priznali pravice borcev, češ da je bilo tudi to vojno leto zelo hudo in da marsikdo trpi resne posledice; ali je mogoče pričakovati, da bo vaša komisija v tem pogledu kaj ukrenila?

ODGOVOR: Zasluga teh borcev je nedvomna. Ne smemo pa pozabiti, da so tudi tem borcem zagotovljene nekatere pravice, predvsem dvojna leta za ves čas do konca vojne, kolikor časa so bili v NOV. Nadalje imajo kot udeleženci v NOV pravico do zvečanja pokojnine za določene odstotke. Končno pa tudi republike zdaj urejajo pravico do zdravstvenega varstva, tako da bodo ti borci uživali enake pravice kot drugi zavarovanci. Kakor mi je znano, to pripravljajo v vseh republikah. To pa bo v zelo veliko pomoč borcem in terja mnogo izdatkov.

VPRAŠANJE: V ospredje stopa tudi vprašanje maloletnih udeležencev NOV. Ali je kaj upanja, da bo bolje urejeno varstvo tudi te vrste udeležencev NOV?

ODGOVOR: To vprašanje je že delj časa zajeto v razpravah o spremembi ureditve pokojninskega zavarovanja; tudi predsedstvo zveznega odbora ZZB NOV je že to obravnavalo. Sklenili so, da je treba zbrati podatke in zahtevati, da povedo svoje mnenje vsi republiški in pokrajinski odbori borcev, kakor tudi republiški in pokrajinski organi. Predsedstvo zveznega odbora je pooblaščen, da to precizira in predlaga zvezni skupščini. Nekatere pravice bi bilo treba priznati tudi maloletnim udeležencem NOV, ki so stopili v boj do konca leta 1944, in vsem ženskam, ki so bile udeležene do konca vojne. Toda njihove pravice bi ne morale biti enake kakor tistih, ki so šli k partizanom leta 1941. Treba pa bi bilo upoštevati tudi tiste, ki so trpeli v taboriščih in zaporih, kakor tudi ilegalne udeležence gibanja v okupiranih mestih.

S SEJE KOMISIJE VVI PRI RO ZZB NOV SLOVENIJE

Nekaj dobrih predlogov

Invalidska komisija pri republiškem odboru ZZB NOV Slovenije se je sestala 8. junija, da bi razpravljala o starih zadevah.

Kot je znano, noben predpis ali zakon ni tako popoln, da ne bi mogel biti boljši. Zato tudi nobena določila niso trajna. Poleg tega pa se tudi spreminjajo razmere. To velja tudi za invalidsko varstvo, ki doživlja korenite spremembe. Po demokratični poti neke za nove zakone ali predpise naredijo načrt (spet na podlagi proučevanja), nato pa dajo predlog v javno razpravo. Ko dobijo rezultate razprave, spet razpravljajo o predlogih in željah na vseh ravneh, nato pa sklepajo v pristojnih skupščinah že o dokončni obliki in vsebini novega zakona.

Tudi sistem našega invalidskega varstva ni izjema. V razpravi o predlogih za spremembe naj bi imeli glavno besedo zastopniki invalidov. Osebnih invalidov je samo v Sloveniji 11.600, družinskih pa 15.600. Zato že neznatna izboljšanja terjajo precejšnje vsote denarja.

Vsa zadnja leta smo pričeli dveh pojavov, ki odločilno vplivata na potrebe invalidov. Prvi tak pojav je staranje.

Nadaljevanje na 3. strani

Iz vsebine:

Vojske v Evropi (2. stran)

Razmišljanje ob celjski razstavi (3. stran)

Obiskali smo grobove v Gonarsu (5. stran)

O dejavnosti vojaškega zgodovinskega instituta (7. stran)

Reportaža o manevrih na Igu in Golem (8. stran)

Mladi v partizanskih Brkinih (13. stran)

Fotoreporterska služba med NOB (14. stran)

Vrenje v Južni Ameriki (16. stran)

PRAVI NASLOV
ZA DENARNE ZADEVE

DOGODKI TEDNA

■ Predsedniki slovenskih občinskih skupščin so se na sestanku, ki ga je sklical predsednik republiškega izvršnega sveta Stane Kavčič, izrazili vso podporo akcijskemu programu, ki ga je izvršni svet pripravil za izvajanje nalog letošnje gospodarske politike in programa stabilizacije že februarja, ob koncu minulega meseca pa ga je še dopolnil in konkretiziral.

■ Republiški izvršni svet Slovenije je na svoji seji razpravljala o oblikovanju republiške zakonodaje, ki jo bo temeljala izvedba amandmajev k zvezni ustavi. IS je naročil upravnim organom, naj pripravijo predloge ustreznih predpisov. Nato je IS sprejel sklep o zvišanju osnove pokojnin borcem NOV in nosilcem spomenice ter predlog zakona o republiških priznavalnih zaslužnih občanom. IS je tudi sklenil, da bo predlagal dopolnitve sedanjega zakona o dvojezičnih šolah; z njimi bo določil na območju Lendave, Murske Sobote vzgojno-izobraževalne organizacije, v katerih bi poučevali v slovenskem in madžarskem jeziku.

■ Delegacija sovjetskega komiteja vojnih veteranov, ki jo je vodil predsednik general Pavel Ivanovič-Batov, se je po večdnevem potovanju po Jugoslaviji vrnila v Beograd in imela zaključne pogovore v zveznem odboru ZZB NOV. Ugotovili so, da stiki med obema organizacijama uspešno napredujejo in da bi lahko sodelovali še na mnogih področjih in pripomogli k nadaljnji krepitvi prijateljskih stikov. V zvezi z mednarodnimi vprašanji so opozorili, da bi morala postati dejavnost bivših borcev boj za mir, varnost in sodelovanje med narodi bolj živahna.

■ Hrvatski republiški koordinacijski odbor za kadrovska vprašanja je sklenil kot kandidate SR Hrvatske predlagati Jakova Blaževića, Djura Kladarina in Mika Tripala. Pripravili pa so tudi predlog kandidatov za druge organe federacije.

■ Zvezni sekretar za zunanjo trgovino Muhamed Hadžić je sprejel trgovsko odposlanstvo ameriške vlade, ki ga vodi pomočnik ministra za trgovino Richard Whitney. Govorili so o gospodarskem sodelovanju, posebej o blagovni menjavi, ki doseže komaj 200 milijonov dolarjev vrednosti na leto.

■ Na jugu Sovjetske zveze so se začeli veliki vojaški manevri pehotnih, letalskih, raketnih, desantnih, helikopterskih, motoriziranih, mornariških in drugih enot. To je ena od največjih vojaških vaj, kar jih je zadnja leta bilo na ozemlju Sovjetske zveze.

■ V jugovzhodni Franciji in v zahodnem Sredozemlju so se začeli veliki manevri francoske kopenske vojske, letalstva in mornarice. Poleg 400 francoskih letal sodelujejo na manevrih tudi letalske sile ZDA, ZR Nemčije, Velike Britanije in drugih severnoatlantskih zaveznikov.

■ Moskovski radio je v oddaji v kitajščini napadel kitajske voditelje in jih ocenil kot »licemerne in oportuniste«, o Mao Ce Tungovih naukih pa je bilo rečeno, da nimajo nič skupnega z marksizmom in leninizmom. Opaziti je, da so se te kritike kitajskih voditeljev rodile sočasno z obiskom romunskega predsednika države Ceausescuja na Kitajskem.

■ Ameriški državni sekretar Rogers je izjavil, da bodo 17. junija podpisali ameriško-japonski sporazum o vrnitvi Okinave Japonski. Kot je znano, se državi vrsto let nista mogli sporazumeti o uporabi vojaških instalacij na otoku po ameriškem umiku. ZDA so po vojni zasedle otok in si tam zgradile močna oporišča.

■ Sovjetski premier Aleksej KosiGIN je na nekem predvolilnem zborovanju, ki je bilo v Moskvi, izjavil: »Naši odnosi s ZDA niso zadovoljivi, toda mi smo za pogovore z ZDA o raznih vprašanjih, ki so v obojestranskem interesu.« Zavrniti je tudi mišljenje, da Sovjetska zveza deluje s pozicije »supersile« in da je pripravljena voditi pogovore z Ameriko na račun tretjih držav. Dejal je: »Tako govore tisti, ki ne razumejo naše zunanje politike ali pa so naši sovražniki.«

■ Skupščina beograjske univerze je imela slovesno sejo, na kateri so sklenili podeliti predsedniku republike Josipu Brozu-Titu častni doktorat beograjske univerze. V obrazložitvi predloga je rečeno: »Zgodovinsko delo Josipa Broza-Tita je postalo last in pomemb-

na komponenta sodobnega socializma, navdihujoč, usmerjajoč in vodeč socialistično revolucijo delavskega razreda in narodov Jugoslavije, ki se uvršča med največje in najdržnejše revolucionarne podvige v novejši zgodovini socializma. Velikanski je njegov prispevek k večanju ugleda in vpliva našega revolucionarnega gibanja v sklopu zavrednih socialističnih sil v sodobnem svetu.« — Na slovesni seji so sklenili podeliti častne doktorate tudi nekaterim drugim zaslužnim znanstvenikom.

■ Norveški se spet obeta vladna kriza. Meščanske stranke, ki imajo v parlamentu večino, namreč nameravajo izreči nezaupnico vladni gospodarski politiki. Če se bo Brattelijska vlada uklonila zahtevi, da gospodarsko politiko vodi večina, bodo socialni demokrati ostali na oblasti samo še formalno.

■ Predsednik vrhovnega sovjeta Sovjetske zveze Nikolaj Podgorni je izjavil, da sovjetsko-egiptovski sporazum o prijateljstvu in sodelovanju ni samo pravna podlaga za odnose med obema državama, marveč je tudi prvi pravni akt te vrste, ki ga je SZ podpisala z neko državo.

■ Predstavniki indijskega ministrstva za zdravstvo so izjavili, da se bo epidemija kolere, ki sedaj kosi med pakistanskimi begunci v Indiji, lahko razširila na vso državo, ki ima 550 milijonov prebivalcev. Zaradi dosedanje epidemije kolere je pomrlo že nad 5000 beguncev, v glavnem mejnem področju zahodne Bengalije proti Pakistanu. — Kolera je izbruhnila tudi v severni Keniji, blizu meje s Sudanom in z Ugando. Žarišče epidemije je ob zahodnem bregu Rudolfovega jezera. V Čadu je za kolero umrlo že 1200 ljudi.

■ Obisk jugoslovanske uradne delegacije na Kitajskem, ki jo vodi državni sekretar za zunanje zadeve Mirko Tepavac, gre h koncu. Delegacijo je bil sprejel tudi predsednik vlade LR Kitajske Ču En Laj. Pogovori so potekali v odkritem in prijateljskem ozračju. Me-

Prisrčen sprejem: Mirko Tepavac v Sanghaju

njali so mnjenja o današnjem položaju v svetu, politiki svojih vlad in vprašanjih, ki zadevajo stike med državama. Sodiijo, da se stiki dobro razvijajo. Med drugim so obravnavali vlogo in položaj neuvrščenih držav v sodobnem svetu. V zvezi s tem so govorili o izidih lanske konference voditeljev neuvrščenih držav v Lusaki. Menjali so tudi mnjenja o najnovejših silnicah in razpoloženju v Organizaciji združenih narodov, ko naj bi v svetovni organizaciji priznali zakonite pravice LR Kitajski. Predsednik Ču En Laj je pri tem izrazil zahvalo za jugoslovansko dosledno podporo LR Kitajski. Mirko Tepavac je med pogovorom posredoval pozdrave predsednika Tita predsedniku kitajske KP Mao Ce Tungu in vladnemu predsedniku Ču En Laju. Jugoslovanska delegacija, ki si je med drugim ogledala več kitajskih zgodovinskih zanimivosti in je bila povsod prisrčno sprejeta, je v ponedeljek zapustila Peking in se prek Nankinga in Sangaja vrača v domovino.

■ Zahodnonemški kancler Willy Brandt je odpotoval v ZDA, kjer se bo mudil teden dni. Pogovarjal se bo s predsednikom Nixonom, zunanjim ministrom Rogersom, glavnim tajnikom OZN U Tantom in s senatorji obeh strank v kongresu. Na yalski konferenci mu bodo podelili častni doktorat. Pred odhodom je Brandt izjavil, da bo v ZDA obravnaval predvsem sledeča vprašanja: Berlin, odnosi med evropsko skupnostjo in ZDA, možnost uravnovešenega zmanjšanja vojaških sil v Evropi in aktualna vprašanja atlantske zveze.

■ Poteklo je že več kot teden dni, odkar leti okrog Zemlje sovjetska vesoljska postaja Saljut-Sojuz, na kateri so trije kozmonavti, ki že ves teden opravljajo razne znanstvene poskuse. Kozmonavti Dobrovoljski, Volkov in Pakačev se dobro počijo, prav tako odlično delujejo vse naprave.

POLITIČNI RAZGLEDI

Vojske v Evropi

Na nedavnem zasedanju zunanjih ministrov iz držav NATO so razpravljali predvsem o zmanjševanju oboroženih sil in orožja na področju osrednje Evrope, se pravi v delu sveta, kjer si stoji nasproti več kot pet milijonov vojakov: 3,159.000 v NATO in 2,090.000 v Varšavskem sporazumu.

Tako iz ZDA, zahodne Evrope kot iz Sovjetske zveze je bilo že dostikrat slišati predloge, naj bi zmanjšali število vojakov in orožja v osrednji Evropi. Zadeva pa je zdaj spet postala aktualna zaradi zahteve senatorja Mansfielda, naj ZDA enostransko umaknejo polovico svoje vojske iz NATO, ter predloga sovjetskega voditelja Brežnjeva (iz govora v Tbilisiju), da bi se naposled le začeli pogajati. Zanimivo je, da Sovjetska zveza tokrat ni postavila svojega že običajnega predloga kot pogoj za začetek pogajanj: sklic konference o evropski varnosti. O zmanjšanju vojske v osrednji Evropi naj bi se torej začeli čimprej pogajati.

Toda naj bo dobra volja še tolikšna, zmanjšanja vojske ni mogoče izvesti kar tako, saj ne gre za preprosto številčno operacijo. Zahod meni, da mora biti zmanjšanje »uravnovešeno«, in je operacijo že po pentagonsko imenoval: MBFR (Mutual Balanced Force Reduction — Uravnovešeno medsebojno zmanjšanje sil). Če naj bi ZDA in ZSSR umaknile enako število vojakov, s tem ne bi bilo doseženo ravnotežje sil, kajti ameriška vojska bi bila v primeru evropske krize petkrat kasneje na kraju samem kot pa sovjetska: zaradi oddaljenosti. V takšnem primeru bi morala Amerika zaradi pomanjkanja kopenskih sil uporabiti jedrsko orožje. Zato naj bi SZ umaknila več enot kot ZDA. Poleg tega je treba upoštevati, da ima SZ v Evropi več tankov in letal, ZDA pa več atomskih konic (ali glav) in boljših letal itd.

Glede sovjetske zahteve menijo v Washingtonu, da je premalo konkretna, češ da je le odmev na podobne ponudbe NATO (s sestankov v Rejkjaviku in Rimu) in da je SZ že prej izrabljala parole o zmanjšanju vojske v politične namere.

Pri vsem tem ne gre samo za to, da bi se sporazumeli svetovni velesili. Gre tudi za velikkansko breme, ki ga morajo nositi ZDA in ki bi ga Nixonova administracija zdaj, ko je prišla Mansfieldova zahteva, rada prevzela na evropske zaveznike v NATO. ZDA so se namreč znašle v gospodarskih težavah, dolar je zasenčila inflacija, plačilna bilanca ima primanjkljaj itd.

Zato je ameriški zunanji minister Rogers na sestanku v Lizboni opozarjal svoje kolege, naj upoštevajo »težave v kongresu«, se pravi, naj se že vendar odločijo in prevzamejo nase večje finančno breme. Toda Washington se pri tem zaveda, da ne more kratko in malo odpoklicati svoje vojske iz Evrope, saj hoče imeti odločilno vlogo v NATO. Primanjkljaj v plačilni bilanci ni tako mogočen razlog, da bi se ZDA

»pobrale« iz Evrope. Zato naj bi bil ta primanjkljaj »splošna« skrb vseh članic NATO.

Zahodna Evropa pa raje čaka: kakšne hujše politične krize ni slutiti, odnosi med vzhodno Evropo in ZR Nemčijo se izboljšujejo, zato članice NATO »mirno« čakajo, da Mansfield s svojim pritiskom pripravi Nixonovo administracijo do tega, da predlaga drugačno in za zahodno Evropo ugodnejšo rešitev.

Potemtakem si pomiritve v osrednji Evropi želijo vsi: ZSSR, ZDA in zahodnoevropske države, vendar vsak po svoje, pri čemer pa se nikomur preveč ne mudi...

„Ljubi jo ali pa pojdi“

Po letu 1964, ko so oblast prevzeli vojaki, je Brazilija v marsicem podobna Hitlerjevi Nemčiji: počasi, vendar odločno jo zapuša intelektualna elita, ki ne more ali noče živeti pod pritiskom in v terorju, z novim režimom pa tudi noče sodelovati. V prvem valu izseljencev so bili ljudje, ki so morali iz Brazilije: ekonomisti in politiki iz strmo glavljenega Goulartovega režima so izgubili državljanske pravice za deset let, nekateri so se znašli v zaporu, velikkanska večina pa se je razkropila po svetu. Imenitni ekonomist Celso Furtado, ki je naredil načrt za razvoj revnega brazilskega severovzhoda, je zdaj profesor na pariški univerzi; svetovni strokovnjak za probleme lakote Josu de Castro vodi v Parizu center za razvoj; član parlamenta Almino Alfonso je danes sodelavec čilskega predsednika Allendeja; nekdanji predsednik Joao Goulart se ukvarja z živinorejo v Urugvaju.

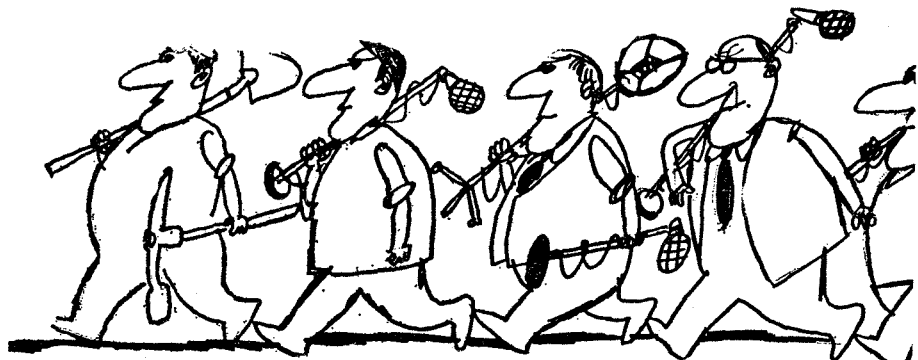
V drugem valu izseljencev (1965 do 1966) so bili predvsem ljudje, ki jih je prizadel ukrep režima, da razpusti politične stranke in gibanja. Zraven tega so vojaki razbili univerzo v Brasili in tako pogrnili v izgnanstvo nekaj tisoč profesorjev in študentov. Samo na Portugalsko je pribežalo nad tisoč študentov.

Tretji val je sprožila odločitev režima, da ukine ustavno jamstva. Zapori so se začeli polniti, prišla je doba strašnega terorja, ki je razburila svet. Ljudje so začeli bežati na vse strani: ne le premožni in uveljavljeni intelektualci, marveč tudi pripadniki srednjih meščanskih razredov, predvsem pa študentje, arhitekti, profesorji. Režim je z njimi opravil zelo »na kratko«: vso Brazilijo je prelepil s plakati in »okrasil« z napisi: »Ame-o ou diexie-o!« (»Ljubi jo ali pa pojdi!«) In ljudje so raie zapustili domovino, kot da bi ljubili Brazilijo vojaškega režima.

S tem so si vojaki naredili medvedjo uslugo. Profesor Castro pravi, da so vnesli popolno zmedo v študij in raziskovalno delo, saj je 85 odstotkov emigrantov iz univerzitetnih in znanstvenih krogov

KOMENTATOR

VSAK TEDEN ENA ...

Zdaj pa akcija!

Razmišljanje ob celjski razstavi

Celjski muzej revolucije je v prostorih za občasne razstave priredil razstavo z naslovom »Nemška koncentracijska taborišča«. Odprli so jo že 31. maja.

Že površen pregled razstave nam pove, da je bila prirejena zdaj ob koncu šolskega leta, ko je čas izletov, predvsem za mladino. Starejšim, zlasti tistim, ki se zanimajo za našo revolucionarno preteklost, je namreč večina gradiva že znanega. Zato bi tudi marsikdo utegnil reči, češ, zakaj je potrebno vedno znova in znova ponavljati že znane reči. Toda tak človek bi izpustil izredno dejavnik, da zgodovina ni za nas, ampak za prihodnost. Saj mladim želimo posredovati naše izkušnje in dognanja, predvsem z namenom, da bi jih obvarovali zmot, ki smo jih sami zagrešili. Pa tudi, da bi jih posvarili, jih obvarovali in podobno.

S tega stališča pa so take razstave, kot je ta zadnja v Celju, popolnoma upravičene.

Tako kakor tonejo leta naše osvobodilne vojne v pozabo, tone tudi spomin na strahote vojne. Že zdaj niso preveč

redki primeri, ko marsikak mlad človek, enostavno, brez zlega namena, ne verjame, kaj vse smo pretrpeli med vojno. Misli, da gre za neutemeljeno hvalisanje, žalovanje za staro slavo in podobno. Vzroke za taka pojmovanja lahko iščemo v odmaknjenosti, tako časovni kot krajevni. V jedru pa si ljudje sploh ne morejo predstavljati, da so bili nekoč nacisti tako zverinsko kruti do soljudi. V človeški naravi je namreč, da vsakdo sodi soljudi po samem sebi, sodben človek pa je vzgojen več ali manj v človekoljubju.

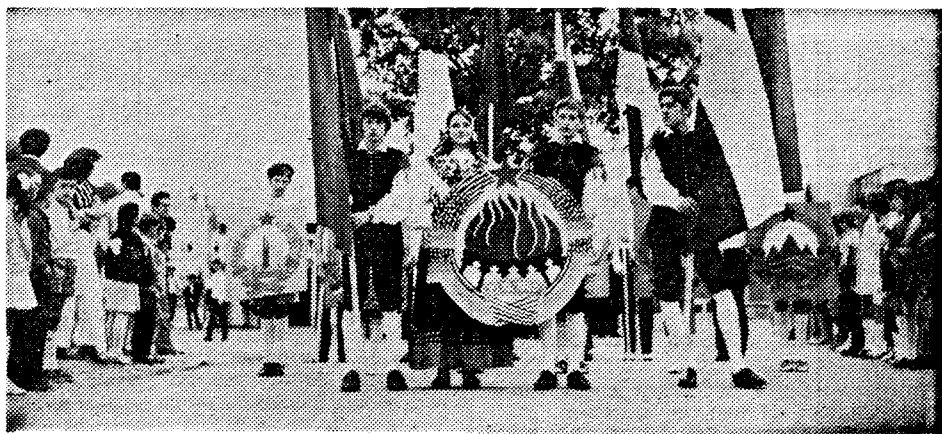
Celjska razstava ima organizacijsko tri dele: slikovni, knjižni in predmetni.

Slikovni del je najboljše, saj se razteza prek celotnega razstavnega prostora. To so zares skrbno izbrane fotografije, razen redkih izjem so jih posneli sami nacisti, da bi se kdaj kasneje lahko hvalili s svojimi junaštvimi in svojimi nepopustljivostjo proti nemočnim sužnjem (tudi to kaže na njihov način mišljenja). Vse fotografije so razdeljene po taboriščih, v katerih so trpeli Slovenci.

V knjižnem delu so razstavljena dela o življenju v taboriščih. Teh ni malo, tako naših domačin kot tujih. V tujini, kjer marsikje niso imeli drugih oblik boja proti nacizmu kot ilegalno delovanje, diverzije in sabotaže, pisanje o taboriščih pomeni tudi edino obliko prenašanja tradicij revolucionarnega boja.

V tretjem delu pa vidimo precej predmetov, ki so jih uporabljali jetniki taborišč. Tako znane cebraste obleke, skodele, preprosto izdelane žlice, nože. Ti predmeti nas spominjajo, v kako primitivnih oblikah so takrat živeli jetniki. To nas spomni na sedanje udobje, ki smo ga vajeni.

M. P.

S srečanja v Brežicah: slavnostni spreved

X. srečanje osnovnih šol »Bratov Ribar«

V Brežicah se je v dneh od 5. do 10. t. m. zbralo okrog 250 učencev in učiteljev iz desetih šol, ki se imenujejo po junaških bratih Ivi in Jurici Ribar; to je bilo že deseto bratsko srečanje teh šol. Pokrovitelja zbora sta bila predsedstvo Zveze mladine Jugoslavije in predsednik brežiške občinske skupščine Vinko Jurkas. Prireditelj je uspešno pripravila brežiška osnovna šola »Bratov Ribar«.

Srečanja osnovnih šol se vrstijo že deset let. Prvo srečanje je bilo v Zagrebu leta 1962, tako da so se doslej vrstila že vse osnovne šole — vsako leto je srečanje pri drugi šoli. Zato bo prihodnje srečanje spet v Zagrebu. Doslej so se bratske šole sestale razen v Zagrebu in Brežicah v Beogradu, Tab-

novcih, Osijeku, Skopju, Tuzli, Semizovcu, Nikšiću in Begeču.

Srečanje v Brežicah je bilo pod geslom: »Priprava in izvedba pouka telesne vzgoje«. Vsako srečanje ima posebno temo. Udeležence prireditve v Brežicah je na začetni slovesnosti v imenu predsedstva ZMJ pozdravil predsednik komisije za izobraževanje Branislav Krtnić. Šolski upravitelji in predsednik Krtnić so na kratkem sestanku tudi obravnavali vprašanja izobraževanja in vzgoje ter prirejanje takšnih srečanj. Predlagali so, naj bi vsako leto iz sklada osnovnih šol »Bratov Ribar« izločili nekaj denarja za posebne diplome in druga odlikovanja, ki bi jih podeljevali na srečanjih najzaslužnejšim učiteljem in učencem šol »Bratov Ribar«. Sklenili so, da se bodo jeseni v Beogradu zbrali vsi šolski upravitelji bratskih šol s člani predsedstva ZMJ in se dogovorili o nadaljnji izpopolnitvi šolskih srečanj.

V Brežicah so vsi učenci stanovali v domovih domačinov, le učitelji so imeli prenočišča v hotelu. Tako je mladina navezala še več stikov med seboj in šolarji iz drugih krajev so imeli priložnost, da so malo bolje spoznali lepo Slovenijo. Gostje so bili en dan na izletu, tako da so videli Gorenjsko, Ljubljano in Postojnsko jamo.

Za učitelje so brežiški učitelji pripravili poskusno uro pouka telesne vzgoje. Potem so učitelji med razpravo izmenjali svoje izkušnje, da bi bil pouk kar najboljši. Na sporedu srečanja je bila tudi košarkarska tema za pionirje; zmagali so brežiški učenci. Pionirke pa so se poskusile v plavanju. Zmagale so Beograjčanke. Nadalje so učenci nastopili na dveh predstavah v prosvetnem domu s sporedom, ki so ga pripravili nalašč za to priložnost. Zadnji dan so si gosti ogledali letališče v Cerkljah. Za učitelje so priredili tovariško večerjo. Ob slovesu domačini in gosti niso mogli skriti jinjenosti, saj so navezali pristranske stike med seboj in se izvrstno razumeli kljub jezikovnim razlikam; to je bil najlepši zgled, kako je treba gojiti bratstvo in enotnost.

M. Jaranović

POPRAVEK

Tiskarski škrtat je povzročil hudo napako v članku »Predlog za dopolnitev zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju borcev NOV iz Slovenskega Primorja in Istre«, ki je izšel v 24. številki »TV-15« na 13. strani. Odstavek pod št. 2 v drugem stolpcu se pravilno glasi: »Vsem tistim borcev — pripadnikom jugoslovanskih narodov in narodnosti, ki niso bili jugoslovanski državljani, vendar so v zavazniških vojaških formacijah aktivno in organizirano delali za cilje narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije, naj se tudi za ta čas do vstopa v NOVJ priznajo statusne pravice borca narodnoosvobodilne vojske.« (Namesto: Vsem tistim borcev — pripadnikom jugoslovanskih narodov, ki so bili ...)

DELO

ČASOPISNO IN GRAFIČNO PODJETJE

Ljubljana, Tišova—Likozarjeva—Tomšičeva

BLASNIKOVA TISKARNA
TISKARNA »DELO«

- Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine
- Izdeluje enobarvne in večbarvne klišee v najmodernejši tehniki
- V sklopu podjetja je specializirani obrat za večbarvni tisk, lakirnice in plastificirnice
- Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«
- zabavni tednik »TEDENSKA TRIBUNA«
- ilustrirano revijo »TOVARIS«
- štirinajstdnevnik »NASI RAZGLEDI«
- revijo »AVTO«
- revijo »STOP«
- zabavni tednik »ZVITOREPEC«

Osnovne pravice borcev

(Nadaljevanje s 1. strani)

ki prinaša s seboj vedno nove zdravstvene težave. Drugi pojav pa je razvrednotenje dinarja in s tem padanje življenjske ravni za skoraj vse nas.

Zato vrsta predlogov za spremembe jemlje za osnovo prav ta dva pojavi. Načelno naj bi bilo invalidsko varstvo enotno za vso državo, čeprav naj bi republike dobivale vedno večjo veljavo.

Republiška komisija je dobila ob občinskih celo vrsto predlogov. O njih je razpravljala in jih večino sklenila posredovati na zvezno komisijo.

Tako naj bi za težje invalide s poškodbami nog za nadomestilo za nakup avtomobilov odpadel pogoj, da so zaposleni. Prav tako naj bi razširili pravico do nadomestila za invalide s poškodbami ali izgubljenimi rokami. Nadalje naj bi izdelali bolj natančne predpise o nakupih avtomobilov za druge invalide pod ugodnejšimi kreditnimi pogoji. V zadnjem času so namreč mnoge banke enostavno prenehale dajati take kredite, in to brez vsakršnega pojasnila. Odpravili naj bi tudi udeležbo pri plačevanju zdravil, ublažili pogoje

za posebni invalidski dodatek, zvišali dodatek za tujo pomoč v skladu z življenjskimi stroški, izdelali podrobnejše predpise in navodila o zaščiti še zaposlenih invalidov, (ki je največkrat le na papirju) itd.

Znano je, da imajo invalidi svoj počitniški dom v Strunjanu, kjer se mnogi tudi zdravijo. Poletna vročina ob morju je za mnoge neznosna, poleg tega pa je teden dom popolnoma zaseden. Da bi podaljšali možnosti za zdravljenje z morskimi vodi tudi na druge letne čase in da bi tudi tedaj izkoristili možnosti nastanitve, bi radi zgradili pokrit bazen, kjer bi se invalidi kopali v ogrevani morski vodi. Toda to bi precej stalo. Zato naj bi začeli zbirati denar. Kako (med drugim tudi s prispevki), so se tudi dogovarjali na tej seji.

Prav tako so razpravljali o poslovanju tega doma v preteklem razdobju. Iz poročila sledi, da je dom posloval dobro in da ni bilo večjih nerednosti, zato so poročilo sprejeli. Osebe se je izkazalo za vredno zaupanja. Veliko vsoto so lahko vložili v poslovni sklad, ki jo bodo lahko porabili za nove gradnje in izboljšave.

MP

OB TABORNEM OGNJU

Predlagam nadaljevanje

Televizijska nadaljevanja o VOS se je končala! Škoda! Škoda pa je tudi prostora, ki so ga v časopisju porabili za kritike te nadaljevanke. Velika večina gledalcev je bila zadovoljna in mnogi si želijo nadaljevanje. Dogodki so bili resnični. Postranskega pomena je, če je morda koga kaj motilo, npr. obleka, jezik, vedenje igralcev itd.

Najpomembnejše pa je, da je nadaljevanje poučna za mladino, kakor tudi za starejše, ki so pripadniki vseljudske obrambe; to utegne biti dopolnilo pouka, saj vsega ni mogoče povedati na predavanjih. Prikazani dogodki se gledalcem vtisnejo globoko v spomin. Zato pa smo tudi ogorčeni proti kritikom. Delo brani svojega kritika, češ da gleda bolj vzvišeno na revolucijo in da ga moti umetniško prikazovanje našega boja. Mislim pa, da bi kritiki drugače pisali, če bi sami doživljali vse to. Človek bi kar priporočil nekaterim, naj bi šli malo na vietnamsko bojišče, v vrste borcev osvobodilnega gibanja, da bi se seznanili s partizanskim bojevanjem, s tisto umetnostjo vojskovanja, ki je potrebna, da borec zmaguje proti materialno močnejšemu sovražniku.

Mislim, da naša televizijska nadaljevanja glede koncepte naše vseljudske obrambe zavzema prvo mesto na naših zaslonih, dandanes se vojaške operacije navadno začnejo in tudi končajo v okupatorjevem zaledju. Zato pa se mora kar najbolj uveljaviti iznajdljivost in

samostojnost vsakega človeka. Škoda torej, da je nadaljevanje konec.

Zato pa predlagam, naj bi posneli nadaljevanje o diverzijah, ki so pri njih sodelovali v sovražnikovem zaledju aktivisti in partizanske enote. Takšna nadaljevanja bi bila zelo poučna kot nekakšno dopolnilo za usposabljanje prebivalstva v vseljudski obrambi. Mislim, da bi morali televizijo kar najbolj pritegniti, da bi sodelovali pri pripravi prebivalstva na vseljudsko obrambo. Televizijska je vsekakor v ta namen lahko izredno učinkovito sredstvo s svojo nazornostjo in ker priteguje množice gledalcev.

V. P.

Pravice borcev ne smejo zastarati

Sestavek »Zaostala lastovka« v zadnji številki TV-15 me je nemalo presenetil in me prisilil, da sem se zamislil o naših borcih, junakih, ki so nam izvojevali tako dragoceno svobodo, sami pa še zmeraj ne uživajo pravic, ki jim grede. Teh pravic jim niso priznali, ker se borci sami niso ob pravem času pozanimali za to. Na drugi strani pa je bilo že toliko očitkov in graje, češ da so si nekateri posamezniki pridobili status borca, čeprav je zelo dvomljivo, da so bili upravičeni.

Opisani primer v »Zaostali lastovki« nedvomno ni osamljen. Pisec je omenil, da se številni kmetje borci v kmečkih občinah pritožujejo nad svojo usodo, ker so zamudili rok za uveljavljanje svojih pravic; na to po prej niso pomislili, niso se pač pripravili, da bi pisali

svoje življenjepisne ter dokazovali, kaj vse so storili za našo zmago, da bi iskali priče, ki bi naj potrdile, da so bili v vrstah borcev ...

Znano je, da naši kmečki ljudje nič kaj radi ne trkajo na vsemogoča vrata, da bi se gnali za svoje koristi in pojasnevali, v kakšnih razmerah živijo; kratkoma to ni v njihovi naravi. Mnogi menijo, da bi se zanje morali zanimati na občini, zlasti pa se odbori združenj borcev, ki bi naj poznali vsakega človeka na svojem območju, in tako poskrbeli, da bi ljudje dosegli svoje pravice. Vemo pa, da zdaj to ni mogoče, ker je pač minil rok, ki ga je za uveljavljanje borčevskih pravic predpisal zakon.

Menim, da bi zakonodajalec moral to krivico popraviti. Udeležbe v NOV ljudem vendar ni mogoče kratkoma zbrisati, ne pozabiti, kaj vse so pretrpeli naši ljudje med strahotami okupacije. Znano je namreč, da vojni zločini ne zastarajo, zato pa bi tudi ne smela zastarati pravica, ki gre partizanu borcu, a je iz kakršnegakoli vzroka ni utegnil uveljaviti! To bi jim naj bilo omogočeno še zmeraj, ne da bi si svojo pravico morali izvojevati s papirnato vojno. To bi naj uredili po hitrem postopku, saj so sicer mogoče razni gospodarski ukrepi kar čez noč, usodni za marsikoga, ki se s težavo prebija skozi življenje. To vsekakor velja za naše kmečke ljudi, med katerimi morajo mnogi izčrpani ter onemogli še zmeraj težko delati — ne da bi se kdo menil, ali še zmorejo ali ne.

Torej: še enkrat: Kakor ne zastarajo vojni zločini, tako tudi ne sme zastarati pravica tistih ljudi, ki so se bojevali proti zločinom in zločincem! Pravici mora biti zadoščeno tudi v tem pogledu! Omogočimo kmetom-borcem, da bodo v znosnih razmerah preživeli jesen svojega življenja!

FRANJO HOVNIK

DOPIŠNIKI NAM POROČAJO

KOČEVJE

PRIJETNO SREČANJE Z BORCI IZ BOLUNCA

Šestdeset borcev iz Bolunca pri Trstu se je 2. junija pripeljal v Kočevje. Med njimi jih je bilo največ iz enot 14. divizije NOV Slovenije.

Pri spomeniku v Kočevju so jih pozdravili mladina in zastopniki organizacij; dobrodoščilo jim je izrekel Ignac Karničnik.

Gostje so si ogledali Kočevje z zgodovinskim Seškovičkim domom in muzejem. Zastopnik republiškega odbora ZZB NOV jim je ob tej priložnosti pojasnil, kako bi naj uredili svoje zadeve, da jim bodo priznali čas njihove udeležbe v NOV v delovno dobo v Italiji. Republiški odbor jim bo pri tem vsestransko pomagal.

Gostje so se potem odpeljali čez Stari Log, Smuko in Dvor v Dolenjske Toplice.

FRANKOLOVO

KRAJEVNI PRAZNIK

Dne 22. in 23. maja smo praznovali svoj krajevni praznik. Namen praznovanja je bil, da proslavimo 30-letnico ustanovitve OF, pa tudi žalostno obletnico, ko smo morali pred tridesetimi leti zapustiti svoje domove in domovino. V Frankolovem smo že prve dni okupacije občutili divjaštvo okupatorja. Najprej so zaprli nekatere izobražence. Nato pa so začeli izseljevati zavedne Slovence.

Iz tako majhne vasi, kakršna je Frankolovo, so izselili: učitelja Ignaca Pecha z družino, kmeta Jožeta Gorška z družino, župnika Lojzeta Sunciča, nato pa še Borovnikovo družino iz Lipe pri Frankolovem.

JESENICE

KAKO BOMO PRAZNOVALI

Na seji predsedstva občinske konference SZDL so 8. t. m. obravnavali osnutek programa za proslavo občinskega praznika, ki bo 1. avgusta. Dne 31. julija bi naj bila v gledališki dvorani slavnostna seja občinske skupščine. Ob tej priložnosti bodo podelili čufarjeve in Gregorčičeve plakete najbolj prizadevnim organizacijam in posameznim kulturnim ter športnim delavcem, državna odlikovanja pa bodo prejeli posebno zaslužni in delavni občani. Sprejeli bodo tudi odlok o pobratenju Jesenic z Valjevim oziroma Bistrico v Rožu. Nadalje

Tam so jih sprejeli zastopniki republiškega odbora ZZB NOV in domačini. Jože Borštnar je v pozdravnem govoru obudil spomine o bojih primorskega ljudstva proti fašizmu. Borci pa so zapeli staro, slavno pesem, ki jo je ljudstvo pod fašizmom na Primorskem prepevalo skrivaj: »Vse je vihar razdejal...« povrh drugih narodnih in partizanskih. Za sprejem sta se izmed gostov zahvalila Stanko Zerjal in Josip Ota. Ta je povedal, da jih je izmed sto borcev Boluncev padlo 14, pogrešanih pa je bilo 5, trije so bili ustreljeni kot talci, 7 jih je umrlo po vojni, 7 pa jih živi v Jugoslaviji. Drugi so ostali doma na rodni zemlji... Borci so obljubili, da bodo prihodnjič pripeljali s seboj še svojce v kraje, kjer so se bojevali.

PETER SOBAR

Pozneje so preganjali še druge. Tako so v Nemčijo izgnali Potočnikove iz Zabukovja. Vrnili se je le Marija. Prav tako se ni vrnil iz taborišča Ivan Kovše iz Zabukovja.

Praznovanja krajevnega praznika se je udeležilo precej ljudi. Starejši, ki so bili priče dogodkov pred tridesetimi leti, so zdaj že redki. Na proslavi je sodelovala mladina. Na šoli so pripravili lep spored. Domači fantje pa so zapeli nekaj narodnih in partizanskih. Igrala je godba na pihala iz Malih dol pri Vojniku. Na proslavi je govoril Bogdan Šnabl, naš republiški poslanec.

HINKO BOROVNIK

voril BORIS GODINA, ki je bil prav tako izseljen.

Nemci so imeli v načrtu izseliti iz Štajerske in Gorenjske okrog 170.000 ljudi. Tega načrta v celoti seveda niso mogli uresničiti zaradi oboroženega odpora. Njegov načrt je pomenil poskus uničenja slovenskega naroda. V Mariboru so ustanovili preseljevalni štab, z aretacijami po mariborskih ulicah so pričeli ponoči 11. aprila 1941, in sicer po že naprej izdelanem seznamu, ki ga je prinesla nemška varnostna policija iz Gradca. Meljsko vojašnico pa so preimenovali v Auffangslager Lendwehrkaserne Marburg.

Slovence iz Štajerske in Gorenjske so nameravali izseliti v treh rokih: do 15. julija naj bi izgnali s Štajerske 5000 »politično obremenjenih« in izobraženih Slovencev v Srbijo, od 10. julija do 30. avgusta okoli 25.000 oseb, ki so se tu naselile po 1915. letu, od 15. septembra do 31. oktobra pa kar 65.000 kmetov iz Obsotelja in 80.000 gorenjskih kmetov. Čeprav je od takrat minilo že 30 let,

Boris Godina govori zbranim udeležencem proslave

je spomin na tiste čase še vedno boleč. To so izražali preživeli pregnanci na spominski svečanosti v Meljski vojašnici.

DRAGO MIKLAVEC

TRBOVLJE

20 LET ŠPORTNE SEKCIJE »INVALID«

Osemdeset kegljačev na stezi v Trbovljah

Manjša skupina invalidov iz NOV je pred dvajsetimi leti v Trbovljah ustanovila kegljaško sekcijo. Pozneje so se sekciji pridružili še športniki strelci, šahisti in namizni tenis. Pobudnik in ustanovitelj sekcije je bil Alojz Kos, ki je še zmeraj njen predsednik.

Športna sekcija je v zadnjih dvajsetih letih sodelovala na prvenstvih in prijateljskih tekmovanjih po vsej Sloveniji, kolikor je pač bilo mogoče. Njena dejavnost je nekoliko popustila leta 1958, ko je bil razpu-

ščen okrajni odbor ZVVI in so ekipo invalidov zapustili športniki iz Hrastnika in Zagorja. Potem pa so trboveljski športniki pridružili nove člane, tako da je zdaj v društvu dejavnih 65 invalidov športnikov.

V proslavo 30-letnice vstaje in 20-letnice športne sekcije »Invalid« so priredili kegljaško tekmovanje na štiristeznem avtomatskem kegljišču Partizana. Tekmovalo je osem ekip iz Zagorja, Celja, Maribora, Kočevja, Kranja, Trčica in Ljubljane — toda ne le v kegljanju, marveč tudi v streljanju in šahu. Strelskega tekmovanja se je udeležilo pet ekip, v šahovski »bitki« pa so nastopile štiri ekipe. Med kegljači je zmagašla ljubljanska ekipa s 758 podrtimi keglji. Pri streljanju z zračno puško je bila prav tako prva ekipa iz Ljubljane. Med šahisti pa je bila prva celjska ekipa, ki zmaguje že več let, saj so v nji republiški prvaki.

Udeleženci proslave so se po tekmovanju zbrali na slavnostnem kosilu. Pozdravil jih je predsednik Alojz Kos in jim čestital za tekmovalne uspehe. Pomembni pa niso toliko uspehi sami na sebi, marveč to, da si ti ljudje utrjujejo voljo in ostajajo kar najbolj dejavni sredi življenja. — Zmagovalci so prejeli okusno izdelane pokale in plakete. Alojz Kos je prejel pokal v trajno last za svoje dolgoletno in vneto delo.

VINKO BOVCON

LJUBLJANA—BEŽIGRAD

NAGRADE ZA NAJBOLJŠE RISBE O NOB

Občina Ljubljana-Bežigrad ima v Črnučah, v Domu borcev NOV, lokalno zbirko dokumentov in fotografij revolucionarnega gibanja pred II. svetovno vojno in med

NOB. V teh prostorih vodstvo zbirke prireja razstave risb o NOB, ki jih otroci bežigradskih osnovnih šol narišejo čez leto.

Dne 4. junija 1971 je bila že tretja otvoritev take razstave. Kot prejšnji dve so tudi to odprli pionirji črnuške osnovne šole.

Ob tej priliki je vodstvo zbirke nagradilo 10 avtorjev risb, katere so obiskovalci prejšnje razstave, v glavnem otroci sami, ocenili za najlepše. Dobili so posebno priznanje in hranilno knjižico z naložbo 100 din. Zanimivo in pohvalno je, da sta po priznanje dveh nagrajencev prišla očeta, ker se sama nagrajenca otvoritve razstave nista mogla udeležiti.

Poleg podpredsednika občine, predstavnikov vseh črnuških družbeno-političnih organizacij in predstavnikov vseh borčevskih organizacij iz območja občine so se otvoritve III. razstave otroških risb udeležili tudi ravnatelj in likovni pedagogi matičnih in podružničnih osnovnih šol občine Ljubljana-Bežigrad. Slednji so zlasti pohvalili vztrajanje pri razstavah, ki že pozitivno vpliva na zanimanje učencev in likovnih pedagogov.

Razstavljeno je 91 risb, ki so vse oštevilčene, da bi jih obiskovalci lahko ocenjevali, kajti tudi s te razstave bo 10 avtorjev nagrajenih. Posebej je razstavljeno tudi 10 nagrajenih risb iz prejšnje razstave.

STANE KOMAN

MARIBOR

V SPOMIN NA IZGNANSTVO

Pred 30 leti je nemški okupator iz Maribora odpeljal prvi transport Slovencev. Ob tej obletnici je bila 7. junija v Meljski vojašnici osrednja svečanost. Zbralo se je veliko Mariborčanov in tudi okoličanov. Med njimi je bilo tudi

precej bivših pregnancev, ki jih je okupator 7. junija 1941 odgnal z doma v meljsko vojašnico, od tod pa v neznanost. V imenu organizacijskega odbora je prisotne pozdravil JANKO ŽURMAN, na to pa je o težkih dneh pregnanstva go-

Imeli smo ljudi

Viktor Kodre

Rodil se je leta 189 v Lozicah v Vipavski dolini. Njegova življenjska pot se je končala v Mariboru.

Doživel je dve svetovni vojni. Med prvo vojno se je moral bojevati na italijanski strani. Posledica je bila huda invalidnost. Kot zavezen Slovenec se je pred fašističnim nasiljem umaknil v predvojno Jugoslavijo. Preživljal se je s priložnostnim delom. Po okupaciji so ga Nemci izgnali z družino iz Maribora v Bosno. Tam se je povezal z NOB in leta 1931 stopil v vrste proletarske bosenske brigade, čeprav je bil invalid. V boju pa je sodeloval tudi vsa njegova družina. Sin je padel kot kurir. — Po vojni se je Viktor vrnil v Maribor. Vsa leta je sodeloval v družbenopolitičnih organizacijah — tudi po upokojitvi. Naj bi nam ostal spomin nanj svetel zgled!

Marija Hrast

Rodila se je pred 68 leti v Livku. Bila je zgledna mati; med obema vojnama je vzgajala v naprednem duhu otroke, med NOB pa je bila ves čas vneta terenska sodelavka. Poznali so jo številni partizani, ki so bili deležni gostoljubnosti njene doma. Njena privrženost osvobodilnemu gibanju ni mogla ostati skrita Nemcem in domobrancem, ki so maja 1944 divjali in požigali na Livku. Tedaj so tudi odgnali v nemško taborišče njeno hčerko Štefko, drugo hčerko pa je zadela srčna kap, ker se je ustrašila za partiza-

ne, ki so bili tedaj na njenem domu, ko so pridivljali sovražniki; tekla je v vas, da bi opozorila partizane in skrila partizansko literaturo, pa se je med begom zgrudila.

Marija kljub vsem strašnim nesrečam ni klonila. Za požrtvovalno dejavnost so ji priznali status borca. Žal zaslužene pokojnine ni dolgo uživala. — Spremili smo jo na zadnji poti v dolgem sprevodu domačinov, znancev, borcev in aktivistov. Vsi, ki smo jo poznali, ji ključno: Hvala ti, Marija!

Tone Zidar

Rodil se je leta 1914 na Blokah in večino življenja je preživel na Notranjskem.

V Cerknici se je izučil za mehanika, pozneje pa se posvetil šofer-skemu poklicu. Takoj od začetka se je uvrstil v osvobodilno gibanje. Storil je mnogo v svojem poklicu, tako da je prepeljal marsikaj na osvobojeno zemljo. Leta 1944 pa se je uvrstil v brigado med borce in se bojeval do osvoboditve. Po osvoboditvi je bil nekaj časa kot šofer v Ljubljani, pozneje pa je vozil avtobus Rakek — Stari trg in končno je bil zaposlen v tovarni Brest v Cerknici. Tovariši so ga zelo cenili in uživali je velik ugled med prebivalci.

Ivan Šmid

Umril je v starosti 64 let v Planini pri Sevnici.

Na njegovi zadnji poti mu je bila v priznanje za njegov prispevek med NOB tudi udeležba zastopnikov ZB. V imenu ZB se je od njega poslovil ob grobu Ivan Tovornik.

RUDAR
HOTEL

Ob prihodu v Trbovlje vam priporočamo naše usluge v novozgrajenem hotelu »Rudar«, kategorije »B« v središču mesta, let. 80-400 in 80-420. p.p. 55. Hotel ima 32 sodobno opremljenih sob, apartmaje in posebni salon, restavracijo in snack bar, renomirano kuhinjo, veliko izbiro pijač, solidno postrežbo in solidne cene. Vsako soboto in nedeljo igra godba za zabavo in ples.

Vabljeni

UTRINKI IN ODMEVI

Obiskali smo grobove v Gonarsu

Ze lani, ko smo se člani in članice kočevske podružnice Društva upokojencev srečali z našimi zamejskimi rojaki v Trstu, so mnogi — zlasti tisti, ki so bili v pretekli vojni internirani v Gonarsu, in svojci tistih, ki so tam končali svojo življenjsko pot — izrazili željo, da bi letos obiskali ta kraj trpljenja in groze in se poklonili žrtvam. To smo uresničili letos ob 30-letnici vstaje, v dneh 26. in 27. maja. Na pot se nas je odpravilo petinštirideset. Med nami so bili borci, borke in aktivisti NOB ter zastopniki sekcije internirancev občinskega odbora ZZB iz Kočevja.

Odbor podružnice je že prej navezal stike s slovenskim prosvetnim društvom »Ivan Trinko« v Čedadu, od koder je prejel obvestilo, da bo obiskovalcem v Gonarsu za tolmača ravnatelj tamkajšnje osnovne šole gospod Arduino Cremonesi, po rodu Italijan, ki pa lepo govori slovenski in je prijatelj Slovencev.

Našli smo Gonars. Ko smo se ustavili, da bi povprašali za g. Cremonesija, nam je v dobri minuti že prihitel sam naproti s svojo soprogo, rojakinjo iz Ilirske Bistrice, stopil v avtobus in nam vsem v lepi slovenščini zaželel dobrodoščilo. Nato je sedel v svoj avto in odpeljal pred nami

proti pokopališču, ki je prav blizu nekdanjega taborišča, o katerem pa ni več sledu. Na pokopališču smo ostrmeli: poseben, od ostalega pokopališča ločen prostor pokriva več kot 100 kamnitih križev, okoli vsakega je gomila, posuta z belim peskom, enako steze med križi, pred vsakim križem cvetja. Na križih so po štiri enake tablice na krakih, dve spredaj, dve zadaj z napisom žrtev in njihovimi podatki. Prostor je ločen od ostalega pokopališča z vrsto cipres.

Ob pokopališčem zidu okoli grobov so bili razvrščeni učenci in učenke osnovne šole Gonars v spremstvu učiteljic in učiteljev, vsi v črnem, s cvetjem v rokah; ob spominskem obeležju je stala trojica z italijansko trobojnico.

Stopili smo na ta sveta tla z globokim spoštovanjem — pretreseni. Otroci so zatičali sveže cvetje h križem in se vračali v vrste. Ravnatelj šole je nato najprej v slovenščini, nato še v italijanščini izrekel pozdravne in sožalne besede nam — obiskovalcem iz Jugoslavije, posebno pa še nekdanjim, v tem taborišču preživeli žrtvam fašizma in svojcem tudi umrlih. Poudaril je, da se italijansko ljudstvo zaveda, kakšno zlo je pomenil fašizem za vse, ki so ljubili svojo domovino, pa tudi za vse tiste, ki so se borili za njegovo zrušenje, za mir, svobodo, ljubezen in bratstvo med narodi. Zato tudi grobovi Jugoslovancev v Gonarsu niso pozabljeni. Vzdrževani so preko vsega leta, vsako leto na Dan mrtvih pa jih deca pod vodstvom svojih vzgojiteljev še posebej okraši s cvetjem in na njih zažare lučke. Lučke prijateljstva, spoštovanja, ljubezni...

Nobeno oko ni ostalo suho. Solze v očeh nas, udeležencev, govornika, otrok in vzgojiteljev so spletele nevidno, a globoko občuteno vez med nami in njimi, ki skrbe za naše drage pokojnike.

Z besedami priznanja, ki jih je trgalo ganotje, se je g. Cremonesiju, učiteljskemu zboru in otrokom zahvalil tamnik podružnice. Zastopnica sekcije internirancev iz Kočevja v spremstvu enega izmed preživelih tega taborišča je položila venec občinskega odbora ZZB k spominskemu obeležju, otroci so v italijanščini zapeli žalostnisko, ki je presumljivo zvenela v oblačno dopoldne.

Pretreslo nas je vse in vsakega posebej. Videli smo, kako pripadniki drugega naroda — naši prijatelji — skrbe za grobove naših pokojnikov — žrtve fašističnega divjanja. In sram nas je postalo, ko sta nam pozneje ravnatelj šole g. Cremonesi s so-

progo počitala: »Premalo skrbite za grobove teh žrtev...«

Res je: na križih so ploščice iz pocinkane pločevine privite z vijaki v beton. Vse je neprestano izpostavljeno vremenskim izpremembam. Ploščice in vijaki rjavje, se trgajo! S križev jih odnaša burja, ki prihrumi tam od Trsta. Kam jih spet pripeti? Na kateri križ? Na občinskem uradu hranijo knjigo, v kateri so zabeleženi vsi nekdanji interniranci iz Gonarsa pa tudi umrli z navedbo križa, pod katerim so pokopani. Bi ne mogli mi poskrbeti za ploščice iz nerjaveče snovi, ki bi bile vse enake, in jih pritrditi na križe, da bi vsaj tako ohranili spomin na žrtve, če že naši prijatelji tam skrbe za ohranitev in oskrbo grobov?

Zastopnica sekcije internirancev je obljubila zavzeti se za izvedbo te naloge v sodelovanju s svojci tam pokopanih in z družbeno pomočjo. Res je skrajni čas, da izbrisemo s sebe ta madež!

Prišli smo sveže. Ponovno smo se zahvalili, obljubili večjo skrb in si prisrčno zaželeli zopetno srečanje.

Nato smo se odpeljali na snidenje z našimi rojaki v slovenskem prosvetnem društvu »Ivan Trinko« v Čedadu ter k počastitvi spomina na 13 ustreljenih slovenskih partizanov, pokopanih na pokopališču v St. Lenartu ob robu Nadiške doline, kar smo opravili naslednji dan.

Za vse nepozabna doživetja se moramo zahvaliti borcu za pravice Beneških Slovencev Izidorju Predanu in tajnici Vižintinovi v Čedadu.

Posebno pa se moramo zahvaliti še g. Cremonesiju, učiteljskemu zboru in otrokom šole v Gonarsu za njihovo skrb. Ponovno zagotavljamo: na obljubo ne bomo pozabili!

VEKOSLAV FIGAR

Rada se spominjam...

Vselej mu je bilo nadvse prijetno, ko sem v svojem nabiralniku našla povabilo, naj se udeležim kakšne proslave ali pa izleta, ki ga je za svoje člane pripravila ZB NOV Novi trg v Ljubljani.

Bilo je vselej lepo.

Rada se spominjam večera, ko smo ob ženskem dnevu v skromnih društvenih prostorih v Gosposki ulici prisluhnile recitacijam, glasbenim točkam in posedele ob prigrizku, se razveselile spominskega darilca in poklepetale o preteklosti in sedanjosti. Le žal mi je za vse udeležence, da med njimi ni bilo nobene, ki nas je med vojno vodila. Mislim, da bi tudi le bežno zanimanje in prisrčna spoštljiva beseda bi-

la prijeten žarek v dneve osamelosti in bežnosti.

In nadvse rada se spominjam izletov v kraje, kumor nas popeljejo vsako leto, da se naužijemo njih prečudovite lepote — z otoplo mislijo na kri, ki jih je napojila, da postanemo ob tolikih spomenikih žrtvam naše državne samostojnosti in pretreseni razbiramo dolge vrste imen borcev, talcev in aktivistov — grozljivih pomnikov po vsej domovini.

Za 30. obletnico naše vstaje nas je 6. t. m. odpeljala v dveh udobnih avtobusih organizacijska trojka ZB NOV Novi trg — Anica Jesse, prof. Milica Grlic in Drago Dolinšek — po skrbno izbrani poti to pot čez Logatec, Planino in Rakek v Cerknico, kjer smo si privoščili ogled bližnje znamenitosti naše ga krasa — Cerkniškega jezera.

Osrednje zanimanje je veljalo Loški dolini: Ložu, Staremu trgu pa daleč doli blizu hrvaške meje Babnemu polju, kjer smo položili vence k spomenikom.

V Ložu, kjer so okupatorji prvič okusili partizanski napad na slovenskih tleh, smo v krajevem muzeju, ki je skrbno zbral in še dopolnjuje svojo zbirko, od slike do sli-

Izletniki in izletnice v Starem trgu. Med njimi (peti z desne) pisatelj Matjaž Hec

ke, od dokumenta do dokumenta podoživljali slavne, a krvave dni, ki so jih začeli pisati v našo zgodovino prebivalci te odmaknjene in zato dandanes spet mehko zaslanjane prostrane doline, obkrožene z bujnimi gozdovi, ki so nekoč varovali borce in ranjence. Ta pričevanja nam je v Starem trgu dopolnil še živi udeleženec domačin, borec in pisatelj iz Podcerkve Matevž Hec, ki pozdravi obiskovalce prav tako rad kot oni njega. Prav tega dne mu jih ni manjkalo: za dvema ljubljanskima avtobusoma so pripeljali še štirje iz Novega mesta dolensko mladino. Matevževe oči so mladostno žarele, ko smo se po njegovem resno-hudomušnem »zgodovinskem opisu razvoja Loške doline« poslavljali, da bi prepustili njegov čas in prostor še drugim.

(V Ložu je tudi 46. postaja okrog 700 kilometrov dolge transverzale kurirjev in vezistov NOB Slovenije. Pečat je v krajevnih gostilni, le žal od Cerknice dalje ni mogoče dobiti nobene krajevnega razglednice razen v gostišču pred snežniškim gradom podobico gradu: morda kdo misli, da je to zadostno nadomestilo za ogled gradu, ki je že nekaj let zaprt »zaradi vzdrževalnih del«?)

Od zdaj tako negostoljubnega gradu Snežnik smo se napotili na kraj dolge doline vse do hrvaškega Prezida, prej pa smo zavili po vaški poti prek polj in travnikov k spomeniku pred Babnim poljem: okupatorji so zverinsko pobili skoraj vse moške iz te vasi. Tega je že davno... A vsak dan živo gorje za domačine iz bližnjih hiš...

Cez Novo vas na Bloški polici smo se potem peljali na dolensko stran in se pomudili še na Turjaku in si ogledali ta veličastno-mrki spomenik naše daljne in bližnje preteklosti.

NINA KORENE

Še vedno poizvedbe

Med zadnjo vojno so nacisti številne ujete partizane iz Srbije poslali na Norveško v taborišča. Med temi je bilo tudi nekaj Slovencev. Mnogi so tam našli svojo mučeniško smrt. Na žalost za mnoge ne vedo ne imena ne priimka.

Zato je jugoslovansko-norveško društvo začelo akcijo, da bi poiskali svojce 1500 neznanih pomrlih ali pobitih internirancev na Norveškem. Norvežani z veliko pozornostjo in skrbjo skrbijo za grobove naših ljudi.

Z obiska v Gonarsu: Tudi italijanska mladina iz tega kraja je počastila spomin na naše rojake, ki so umrli med vojno v tamkajšnjem taborišču.

Milan Mrevlje

Ludvik Rudolf-Barjak

Pospremili smo ga na pokopališče v Brjah v Vipavski dolini. Rodil se je leta 1920 na Brjah. Leta 1940 je bil vpoklican v italijansko vojsko. Ob italijanski kapitalaciji se je Milan nemudoma pridružil partizanom. Po vojni je sodeloval vneto pri obnovi vasi, saj je sovražnik do tal požgal in razdejal vse domove. Bil je zmeraj marljiv delavec in vsem je rad nesebično pomagal. Umrl je razmeroma mlad in zapustil ženo z dvema otrokoma, ki ga bodo zlasti težko pogrešali.

Na pokopališču v Pregorju v Brkinih smo se poslovili od nosilca partizanske spomenice. Bilo mu je 69 let. Rodil se je v Trstu, živel pa je v revni vasi Gaberk v Brkinih.

Leta 1941 je deloval z organiziranimi delavci za osvobodilno gibanje na brkinskem območju. Leta 1942 pa se je pridružil Brkinski četni. Bojeval se je v Brkinih, Istri, na Dolenjskem ter v Beli krajini. Prejel je številna odlikovanja za hrabrost. Po osvoboditvi se je vrnil v hriboviti brkinski kraj, ki ga je nadvse ljubil. Požrtvovalno je sodeloval pri obnovi vasi, ki je bila požgana ter razdejana med vojno. Sobotniki in prijatelji ga bomo ohranili vedno v spominu, dokler tudi nas ne pokrije rodna prst.

Jože Božič

Ivan Bajer

Pokopali smo ga v Šmarju pri Jelšah. — Rodil se je leta 1926 v Griču pri Trebnjem kot kmečki sin. Zaradi sodelovanja v narodnoosvobodilnem gibanju je bil leta 1942 zaprt v Trebnjem. Pozneje se je bojeval v več enotah po Dolenjskem. Bil je odlikovan za hrabrost in za zasluge za narod. Po osvoboditvi je služboval pri LM kot starejši vodnik. Zadnja leta je živel z družino v Mestinju. Bil je član več organizacij, društev in tajnik lovske družine v Šmarju.

Pokopali smo ga v Apačah. Rodil se je leta 1900 v Colu nad Vipavsko dolino v delavski družini. Kot mnogi naši ljudje na Primorskem je tudi Ivan okusil žalostno usodo zatiranih Slovencev pod italijansko fašistično oblastjo. Že prej pa so ga doletele strahote prve svetovne vojne. Bilo mu je komaj 17 let, ko so

ga vpoklicali k vojakom. Po prvi svetovni vojni je pobegnil s Primorskega v Jugoslavijo. Naselil se je v Vojniku. Od tam pa so ga leta 1941 Nemci izgnali na Hrvaško. Kot izgnanec v Slavonki Požegi je začel delovati za osvobodilni boj. Po vojni se je z družino preselil v Apaško dolino. Sodeloval je v družbenopolitičnih organizacijah in zlasti v ZB v Apačah.

Jernej Šturm

Zapustil nas je, ko mu je bilo komaj 52 let. Doraščal je v kmečki družini kot najstarejši sin izmed desetih bratov oz. sester v Senožečah. V dobi fašističnega nasilja je bil eden izmed tistih naših zavednih in odločnih ljudi, ki so ob vsaki priložnosti dokazovali svojo narodno zavednost in ponos, da so Slovenci. Razumljivo je, da se je Jernej med prvimi pridružil narodnoosvobodilnemu gibanju, ki je bil na srečo oproščen vojaščine v italijanski vojski. Pozneje je stopil v vrste partizanov, v pivsko četo, ki se je pridružila VI. primorsko-goranski brigadi, nakar je bila ustanovljena XIII. primorsko-goranska divizija. Jernej je z borci te divizije napravil vso dolgo bojno pot do osvoboditve Gorice. Po vojni je kljub slabemu zdravju prevzel odgovorne dolžnosti, dokler ga bolezen ni priklenila na invalidski voziček — postal je stoodstotni invalid in trpel celih 15 let. Na njegovi zadnji poti se je pokazalo, da je imel zelo veliko prijateljev in znancev, ki so ga spoštovali in ljubili.

KULTURNI OBZORNIK

O dejavnosti vojaškega zgodovinskega inštituta

Vojaški zgodovinski inštitut ima v Ljubljani svoj oddelek, ki ima sedež v poslopiju Inštituta za zgodovino delavskega gibanja. Ta pomembna ustanova, ki se ukvarja z raziskovanjem naše revolucionarne preteklosti, opravlja že vrsto let svojo odgovorno nalogo. Žal o njej in njeni dejavnosti vse premalo vemo, ker sodelavci le redko nastopajo v javnosti.

Za naš list je povedal nekaj misli vodja oddelka tovariš Zdravko Klanjšček:

♦♦♦

KAJ JE IZDAL VOJAŠKI ZGODOVINSKI INŠTITUT IN KAKŠNE NAČRTE IMA GLEDE SLOVENIJE?

Vojaški zgodovinski inštitut Jugoslovanske ljudske armade, ki ima nalogo raziskovati vojaško preteklost jugoslovanskih narodov s poudarkom na zgodovini narodnoosvobodilne vojne, je ves čas svojega obstoja posvečal veliko pozornost Sloveniji. Že 1952. leta je izšla prva knjiga slovenskega dela Zbornika dokumentov in podatkov o narodnoosvobodilni vojni narodov Jugoslavije. Delo smo nadaljevali, tako da se zdaj že pripravlja za tisk osemnajsta knjiga, za poslednjo, devetnajsto knjigo pa je rokopis skoraj izgotovljen.

Teh devetnajst obsežnih knjig Zbornika naj bi bila solidna osnova široke vojaške zgodovinske aktivnosti od brigadnih in odrednih kronik do temeljitejših znanstvenih obravnav raznih problemov in od člankov, razprav do obsežnejših monografij in del.

Seveda to ni vse. Že pred desetimi leti si je inštitut zastavil med drugim tudi nalogo pripraviti temeljito monografijo o Sloveniji pod delovnim naslovom »Slovenija v narodnoosvobodilni vojni 1941—1945«. V ta namen je določil kadre in sredstva. To delo je steklo 1964. leta.

Sodelavci na teh dveh osnovnih nalogah tvorimo skupino Vojaškega zgodovinskega inštituta pri Inštitutu za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.

Seveda svojih nalog kot člani vojaškega zgodovinskega inštituta ne pojmujejo ozko. Skrbimo tudi za primerno vključevanje gradiva o narodnoosvobodilnih naporih Slovencev v občejugoslovanske publikacije in raziskave, ki jih pripravlja naš inštitut v Beogradu, hkrati pa sodelujemo po svojih močeh tudi pri vseh tistih aktivnostih v republiki Sloveniji, ki so pomembne za vojaško zgodovino in njeno širjenje v slovenskem kulturnem prostoru.

DOSLEJ JE IZŠLO ŽE VEČ PREGLEDOV IN DRUGIH POSKUSOV CELOVITO PRIKAZATI NAŠO OSVOBODILNO VOJNO IN REVOLUCIJO. KAKŠEN POMEN IMA VAŠE DELO IN V ČEM SE BO RAZLIKovalo OD DRUGIH PODOBNIH DEL?

Monografija pod delovnim naslovom »Slovenija v narodnoosvobodilni vojni 1941—1945« naj bi prikazala vojaško zgodovino, se pravi, potek vojaških operacij in organizacijski razvoj osvobodilne vojske ter probleme izgradnje slovenske vojaške oborožene sile Osvobodilne fronte. Na teh vprašanjih bo poudarek, politično zgodovinskih vprašanj pa se bo dotikala le v toliko, kolikor je potrebno za razumevanje vojaških dogajanj oziroma, kolikor so vplivala na razvoj operacij in vojske. Tako postavljena monografija bo po naših pričakovanjih ne le prikazala veličastnost naporov slovenskega naroda v drugi svetovni vojni, v narodnoosvobodilni vojni jugoslovanskih narodov, njegov prispevek k zmagi nad nacizmom in fašizmom, temveč bo tudi jasno pokazala moč oboroženih ljudskih množic v minuli osvobodilni vojni, kar je izredno pomembno za obrambno vzgojo tudi danes in jutri.

KAKŠEN SISTEM DELA IMATE IN KDO PRIPRAVLJA TEKSTE?

Razen članov našega inštituta polkovnika Ivana Ferleža in mene, ki opravljam dolžnost urednika in odgovornega urednika sodelujejo pri pripravi rokopisov priznani slovenski zgodovinarji narodnoosvobodilne vojne. Doslej so svoje doneske pripravili prof. dr. Metod Mikuz, dr. Tone Ferenc in pokojni Miroslav Tuštek, en prispevek pa je dal tudi sodelavec vojaške enciklopedije Miroslav Štepančič. Svoje prispevke sta oblikovala še dr. Vasilij Melik in dr. Miroslav Stihovšek. Seveda moramo pretežni del tekstov pripravljati sami. Poleg omenjenega kolektiva avtorjev, ki

pripravlja tekst, imamo uredniški odbor, ki ga sestavljajo znani javni delavci ter vojaški in civilni zgodovinarji. Uredniški odbor, ki ima zdaj dvanajst članov, navajam po abecedi: Boris Čizmek, Tone dr. Ferenc, Ivan Ferlež, Albert Jakopič, Zdravko Klanjšček, Metod dr. Mikuz, Jože Novak, Bogdan Osolnik, Rado Pehaček, Lidija Šertjurec, Julij dr. Titl in Fabijan Trgo. Ta uredniški odbor spremlja delo in skrbi, da bo monografija kot celota vsestransko zajela problematiko osvobodilne vojne v Sloveniji in podala njeno čimbolj resnično podobo.

V delu se poslužujemo izvirnega gradiva in vseh doslej objavljenih kvalitetnih obdelav posameznih vprašanj in dogodkov v narodnoosvobodilni vojni. Uporabljamo zlasti gradivo, ki ga hrani Inštitut za zgodovino delavskega gibanja in druge takšne ustanove v Sloveniji, gradiva Vojaškega zgodovinskega inštituta v Beogradu in tudi mikroposnetkov iz washingtonskega nacionalnega arhiva in drugih. Med publikacijami, ki nam mnogo pomagajo, moram posebej omeniti knjige »Knjižnice NOV in POS«.

KAKŠNA NAČELA VAS VODIJO PRI ZBIRANJU GRADIVA ZA MONOGRAFIJO?

To so običajna načela pri pripravi zgodovinskih del, ki imajo cilj prikazati resnično in objektivno podobo dogodkov in dogajanj, upoštevajoč bistvene in odločilne

momente in dejavnike. Seveda se pri tako širokem okvirju monografije največkrat ne moremo spuščati v podrobnosti, v imena posameznikov in opise sleherne akcije ali spopada, temveč le najvažnejše.

GLEDE NA TO, DA V SLOVENIJI POTeka AKCIJA ZA PISANJE ORISOV ZGODOVINE VSEH VOJAŠKIH ENOT, SLUŽB IN NEKATERIH ŠIRŠIH VPRAŠANJ NOB V OKVIRU »KNJIŽNICE NOV IN POS«, KAKŠEN POMEN IMA VAŠA MONOGRAFIJA?

Slovenski narod, ki ni nikoli vodil osvobodilnih vojn, temveč vedno le branil svojo svobodo, je v letih 1941—1945 ustvaril svojo osvobodilno vojsko kot del narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije. Napori in žrtve slovenskega ljudstva v osvobodilni vojni bodo še znanjem vir moči za odločno obrambo svobode in revolucionarnih pridobitev delovnih ljudi. Prikazati oblike, potek in izkušnje teh vojnih naporov podrobnosti, z upoštevanjem okoliščin na ožjih področjih in v povezavi z razmerami v manjših okvirjih prostora in časa, oziroma prikazati napore na določenem ozemlju delovnem območju je cilj programa »Knjižnice NOV in POS«. Naša monografija pa naj bi pokazala potek, širše okvirje in povezanosti teh vojnih naporov na vsem slovenskem ozemlju in v njegovem sosesstvu. Monografija in kronike brigad in odredov se bodo torej dopolnjevale.

BELEŽKE

BORCI ZOPER FILM WR

Komisija pokrajinskega odbora ZZZ NOV Vojvodine za negovanje in razvijanje tradicij narodnoosvobodilnega boja je v posebnem pismu obsodila film Dušana Makavejeva »WR — misterij organizma«, o katerem smo v našem časniku že kratko poročali. O filmu pravijo, da je »zavestna in načrtna diverzija, ki skuša po svoji zasnovi in vse-

bini razvrednotiti osnovne pridobitve naše revolucije in samoupravne socialistične družbe. S tem, da postavljajo v ospredje tako imenovano spolno svobodo in seksualno revolucijo, v resnici dajejo v nič priznane človeške vrednote in napadajo etične norme naše in ne samo naše družbe...» Komisija zahteva, naj sprožijo vprašanje odgovornosti avtorjev filma, producenta in tistega, ki je dal denar.

»WR-misterij organizma« so v posebni sekciji predvajali tudi na letošnjem festivalu v Cannesu.

VABILO NA RAZSTAVO

— Zopet se srečujemo, da bi si brez besed, z nekaj smeha in nekaj vlage v očeh povedali tisoč zgodb. Karikatura ne pozna meja in košček njene svobode smo znova ujeli v naš bienale, drugi po vrsti. Nehvaležno je zbirati besede o razstavi z imenom BREZ BESED. Pustimo, naj jih v mnogih jezikih sveta poiščejo vsi, ki bodo bienale obiskali, ter upajmo, da bodo rekli »Prijetno je bilo molčati z njimi!« — Kje? V Mestni galeriji ljubljanski, kjer je bila 10. junija pod pokroviteljstvom predsednika IS Staneta Kavčiča in v organizaciji časopisnega podjetja »Pavliha« otvoritev II. mednarodnega bienala karikature.

DARILO

Nguyen Ti Bin, ministrica za zunanje zadeve Začasne vlade Južnega Vietnama, je ob priložnosti nedavnega obiska v naši državi poklonila filmskemu režiserju Srdžanu Hadžiću — majhno vietnamsko džunko. S tem je izrazila hvaležnost režiserju za film »Človek, odzovi se«, ki je posvečen boju njenega naroda za svobodo.

Partizanska ljudska pesem

Mati padlih hčera

*Na grob prinašam ti cvetic,
o draga hčerka moja,
a ne predrami moj te klic
iz tihnega pokoja.*

*Ne čuješ svoje mamice,
ki se po tebi joka,
da videla še enkrat bi
te svojega otroka.*

*Mladost bila je kakor sen,
kot kratek dih pomladi,
že smrti si odšla v objem
tam v obsončni livadi,
O Zora, moja hčerka ti,
tvoj duh naj z mano hodi
in nate mi spomin budi
vse upanje v svobodi.*

V beograjski galeriji Doma JLA je bila pred kratkim razstava pod naslovom »Palestinska umetnost,« katere namen je bil naši javnosti prek umetniških stvaritev predstaviti trpljenje

Razpis Kajuhovih nagrad za leto 1971

Da bi narodnoosvobodilna vojna slovenskega naroda dobila v slovenski književnosti še večji poudarek in da bi pisatelje, pesnike in druge umetniške oblikovalce ter zgodovinarje, zlasti pa vse, ki so kakorkoli sodelovali v NOV, še bolj zainteresirali za ustvarjanje del s tematiko narodnoosvobodilne vojne, razpisuje zavod »Borec« Kajuhove nagrade za leto 1971.

Kajuhove nagrade se podeljujejo za izvirna in še neobjavljena dela, napisana v slovenščini: za roman, povest, pesniško zbirko, zbirko novel, dramo, dokumentarno delo, spomine ter za ilustracije in opremo knjig, ki jih je izdal zavod »Borec«. Za Kajuhove nagrade pridejo v poštev le dela, ki obravnavajo partizanstvo, ilegalno, predvojno partijsko delo in razredno borbo, koncentracijska taborišča ter znanstveno zgodovinska dela s tega področja. Po potrebi žirija lahko odloči, da se nagrade podelijo posebej za beletristiko in posebej za dokumentarna dela.

NAGRADE ZA KNJIŽNA DELA:

- I. NAGRADA V ZNESKU 5.000 DIN
- II. NAGRADA V ZNESKU 3.500 DIN
- III. NAGRADA V ZNESKU 2.000 DIN

NAGRADA ZA OPREMO KNJIG:

- I. NAGRADA V ZNESKU 1.500 DIN

Avtorji naj svoja dela pošljejo zavodu »Borec«, Ljubljana, Beethovnova 10/II, do 30. septembra 1971!

Poslana dela bo ocenila žirija, ki jo bo imenoval zavod »Borec«.

Vsa nagrajena dela bo s posebno pogodbo odkupil zavod »Borec« in jih uvrstil v svoj redni knjižni program.

Kajuhove nagrade bodo podeljene ob obletnici Kajuhove smrti 21. februarja 1942.

UPRAVNI ODBOR ZAVODA »BOREC«

ZANIMIVOSTI

Francoski jedrski poskusi

V južnem delu Tihega oceana so Francozi v začetku junija opravili novo serijo jedrskih eksplozij. Preskušali so manjše atomske naboje, ki so v bojnih glavah tankovskih, podmorniških in letalskih izstrelkov. Eksplozije so imele moč od 10 do 25 kilotonov. (Ameriški bombi, ki sta eksplodirali leta 1945 nad Japonsko, sta bili 20-kilotonski).

Cilj teh poskusov je izpopolnjevanje francoskega jedrskega taktičnega orožja, ki naj bi bilo lažje od tistega, s katerim so sedaj opremljeni težki bombniki mirage-IV. V tej seriji naj bi bilo 5-6 eksplozij, med njimi tudi ena eksplozija hidrogenske bombe.

Francoski funkcionarji so izjavili, da bodo v novimi jedrskimi izstrelki lahko opremljena tudi britansko-francoska bojna letala jaguar, ki dosežejo dvakratno hitrost zvoka, in letala mirage-III-E, ki so najnovejša izpeljanka letala mirage-III. Enake bojne glave bodo imele tudi izstrelki, s katerimi bodo oboroženi srednji tanki AMX-30, in izstrelki na francoskih jedrskih podmornicah.

Kitajske medcelinske rakete

Indijski minister za proizvodnjo vojaškega materiala Vidja Saran Šukla je pred kratkim izjavil, da ima Kitajska že medcelinske balistične izstrelke z dosegom najmanj 3.000 kilometrov, vendar še ne vedo, če so ti izstrelki tudi že uporabni.

V zvezi s predlogom opozicijskih poslancev, naj bi Indija kot opozorilo Kitajski izdelala vsaj dve atomski bombi, je minister poudaril, da indijske naprave za jedrsko energijo lahko kaj hitro in lahko preurede za proizvodnjo jedrskega orožja.

Povečanje egiptovskega vojaškega proračuna

V Egiptu so nedavno objavili podatke o višini letošnjega vojaškega proračuna. Ta ni bil še nikoli tako visok — 650 milijonov egiptskih funtov ali 11 % več kot lani. Kljub temu je odstotek stroškov za vojaške namene v primerjavi s celotnim državnim proračunom manjši kot lani.

V enem od svojih zadnjih govorov je predsednik Anvar el Sadat izjavil, da je le en odstotek verjetnosti za mirno rešitev izraelsko-arabskega spora in da je vojaški spopad skoraj neizogiben.

Najnovejši tip sovjetske vojne ladje

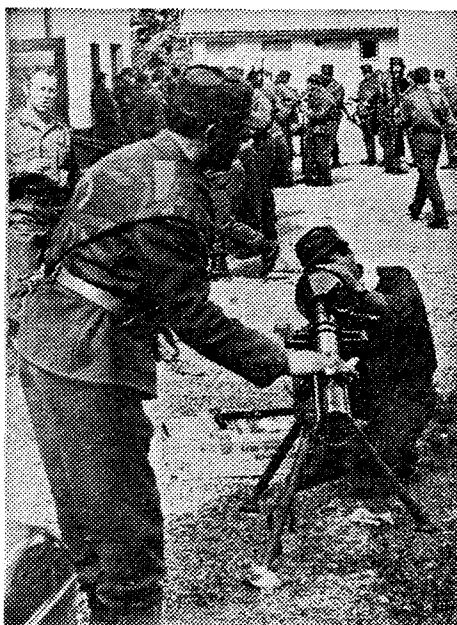
Uradni predstavnik danskega obrambnega ministrstva je izjavil, da je skozi danske teritorialne vode odplula na odprto morje neka nova sovjetska vojna ladja, ki naj bi na Severnem morju opravljala poskuse v hitrostni vožnji.

Ladja, ki ima približno 4.000 ton, je oborožena z raketami »morje-zrak« in »morje-morje«, ki imajo doseg kakih 80 kilometrov, pa tudi s klasično oborožitvijo, zlasti s protiletalskimi topovi in protipodmorniški izstrelki.

»To je prvi primer, da smo v danskih vodah na poti proti odprtemu morju opazili tako ladjo,« je dejal predstavnik obrambnega ministrstva. »Ne vemo zagotovo, če ima ladja tudi izstrelke z jedrskimi naboji, vendar vse kaže na to, da jih lahko ima.«

Japonski helikopterji v Evropi

Japonska družba Kawasaki je sporočila, da so sklenili pogodbo o dobavi sedmih helikopterjev švedski armadi. Helikopterji Kawasaki, ki jih na Japonskem proizvajajo po ameriški licenci Boeing, lahko nepretrgoma letijo 373 km daleč. Njihova hitrost je do 275 km na uro, prostora pa imajo za 30 potnikov. Vsak helikopter stane nekaj več kot milijon dolarjev.

Za nastop enot teritorialne obrambe je obveljala ocena odlično. Na sliki teritorialci prevzemajo orožje; poleg polavtomatskih pušk, mitraljezov in brzostrelk so dobili tudi netrzavne topove (foto: Miloš Švabić).

V petek proti večeru se je razvedelo, da so nekatere sosednje države začele v neposredni bližini naših meja izvajati obsežne manevre. Močno se je povečala tudi sovražna propaganda dejavnost, ki je zlasti naperjena proti naši družbenopolitični ureditvi in samoupravnemu sistemu. Sovražna letala so vse bolj pogosto kršila naš zračni prostor. Istega dne v poznih večernih urah je bila zato izvedena tajna mobilizacija, istočasno pa je Mestni štab Ljubljane sprejel odlok o aktiviranju vseh enot civilne zaščite na območju skupščine mesta Ljubljane. Po vseh poročilih, ki so prihajala v Center, je bilo namreč moč sklepati, da se vsak trenutek lahko začne sovražne akcije na našem ozemlju. Predvidevanja in sklepi, izvajani iz teh poročil, so se izkazali kot pravilni. V soboto je že v zgodnjih jutranjih urah sovražnik začel bombardirati pomembnejše cilje v krajih severno od Ljubljane. Pričakovati je bilo, da se bo napad razširil čez Ljubljano tudi proti njenemu južnemu delu, točneje: proti Igu, Krimu, Kureščku, torej krajem, ki jih povezuje asfaltirana cesta, ki je pomembna komunikacija proti hribovjem v smeri Notranjske. Ti kraji so namreč zelo primerni za razmestitev močnejših partizanskih enot ter za evakuacijo in združevanje teritorialnih enot z ljubljanskega območja. V geografskem oziru ta del ljubljanske okolice tudi ne dovoljuje spuščanja večjih motoriziranih desantov, je pa primeren za spuščanje manjših pehotnih desantov. Za krajevne skupnosti Ig in Golo tako v primeru vojne sploh ni predvidena evakuacija, pač pa so vasi v bližini Iga celo primerne za nastanitev evakuiranega prebivalstva iz Ljubljane.

Zato je bila glavna pozornost ob nenadnem sovražnikovem napadu usmerjena prav na obrambo in zavarovanje teh krajev, pri čemer se je Mestni štab predvsem naslanjal na tamkajšnje organizirane enote civilne zaščite — tako tiste, ki delujejo pri obeh krajevnih skupnostih, kot tudi tiste, ki jih imajo delovne organizacije na tem območju. Ker pa v teh krajih javnih zaklonišč ni, pa tudi takšnih kletnih prostorov, ki bi ustrezali kot hišna zaklonišča, je bolj malo, je bilo takoj treba pripraviti vse potrebno, da bi se prebivalstvo lahko zateklo v improvizirana zemeljska zaklonišča ter gozdove — torej v naravno zavetje na obrobju naselij. Prav tako je bilo treba misliti na najmlajše, saj ima civilno zaščito organizirano le osnovna šola na Igu, medtem ko so podružnične šole in vzgojno-varstvena ustanova brez nje. Predvsem pa je bilo treba misliti na prvo pomoč, pri čemer so organizatorji upoštevali, da je zdravstvena postaja na Igu sposobna ustanoviti dve do tri postaje prve pomoči na Igu, Golem, ali v bližnjih vaseh.

Oba štaba krajevnih skupnosti — Ig in Golo sta takoj izvedla mobilizacijo na svojem terenu, opozorila sta pripadnike civilne zaščite, naj bodo v stalni pripravljenosti, gasilsko-tehnične enote pa so uvedle dežurstvo in postavile opazovalnice ter dežurstvo pri alarmnih napravah. Ljubljanski železniški zdravstveni dom pa je dobil nalogo, da organizira zdravstveno postajo v Mladinskem domu na Igu in na Golem. Štaba civilne zaščite sta vse prebivalce opozorila na nevarnost zračnega napada in vojne. V tej noči je tudi mestni štab civilne zaščite aktiviral opazovalnice in mestni opazovalni center.

Kmalu se je izkazalo, da delo in predvsem mobilizacija v noči od petka na soboto nista bila zaman. Ig se je sicer prebudil v mirnem, poloblačnem jutru — ki pa

Obrambna vzgoja

Reportaža o manevrih na Igu in Golem

je bilo takšno le na videz. Kamorkoli vas je zanesel korak, povsod je bilo opaziti nekakšno mrzlično razpoloženje, vsi ljudje so nekam hiteli ali pa se hitro pogovarjali med seboj, kot da bi slutili, da se bo zares nekaj zgodilo. Na zbirnih mestih in po vsem kraju — in tako je bilo tudi na Golem in v drugih naseljih pod Krimom in Kureščkom — si srečaval organizirane skupine pripadnikov civilne zaščite, gasilce v popolni opremi, pripadnike prve pomoči, medtem ko je bil tabor enot teritorialne obrambe, skrit med drevjem, skoraj v samem središču Iga, razen stražarjev kot izumrl. Že pred prvim jutranjim svitom so odšli iz njega in se odpravili v smeri Golo-Kurešček, kjer so na gozdnih obronkih in na »strateških« točkah, zasedli borbene položaje. Za obrambo, pomoč, morebitno evakuacijo in organizirano reševanje je bilo torej v sobotnem jutru vse narejeno.

Malo pred deveto uro se je tudi v resnici začelo. Najprej je dal znak za nevarnost zračnega napada opazovalni center Mestnega štaba, in istem trenutku pa sta ga ponovili tudi gasilski sireni na Igu in Golem ter sirena Kovinske industrije Ig. Preplaha med ljudmi, kakršen je ob podobnih prilikah, tokrat ni bilo. Prav zgleden dokaz je bil to, koliko pomeni za takšne primere dobra obveščenost in načrtno pripravljanje prebivalstva na najhujše. Ceste so se v trenutku spraznile, le kakšen zapoznel pripadnik enot civilne zaščite je še hitel na svojo zborna mesto. Takšni zamudniki, ki pa jih je bilo le malo, so prišli v svoje skupnine prav v zadnjem trenutku.

Teritorialci so se predstavili v najsoodnejši vojaški opremi. Na sliki oficir teritorialne obrambe, v ozadju taborišče nad Igom (foto: Miloš Švabić).

Le dobri dve minuti po alarmu so se iz ljubljanske smeri pojavila visoko v zraku 3 letala. Njihov cilj je bil — kot so predvidevali — Ig, Golo, Kurešček. Letala so v visokem letu ta del najprej preletela, potem so za nekaj sekund izgubila — in se spet pojavila. Tokrat že nižje, in v hitrih letih

so se spuščala tik nad Iške hiše. Zapokale so prve bombe, dim se je začel valiti iz nekaterih delov vasi — in v zrak so šinili prvi ognjeni prameni. Kmalu za prvimi tremi letali ki so odvrгла svoj eksplozivni tovor tudi na ozemlje vse do Kureščka, so se pojavila v zraku še tri. Komaj se je poleglo prvo razburjenje, je krajevni štab civilne zaščite na Igu že ugotovil, da so prizadeti šola, skladišče Agrokombinata in severni del tovarne Kovinske industrije. Na vseh teh objektih je izbruhnil »požar«, tako da je bil ves kraj nenadoma videti kot uničen v dimu in ognju. Tudi območje krajevne skupnosti ni ostalo neprizadeto. Na enem izmed večjih gospodarskih poslopij je izbruhnil močan požar. Čeprav se je del ljudi iz vseh poškodovanih zgradb pravočasno umaknil v zaklonišča in kleti, jih je nekaj vendarle ostalo poškodovanih in zasutih pod ruševinami.

Ni bil še dan znak za prekinitev zračne nevarnosti, že so se povsod oglasile gasilske sirene in hupe nekaterih drugih avtomobilov, ki so hiteli na pomoč — najprej ponesrečenim, istočasno pa seveda tudi gasiti ali vsaj omejiti požare. Delo je potekalo kot mehanizem pri dobro utečenem stroju, organizirano, hitro, vsak je, vsaj kolikor smo imeli priliko opazovati, vedel in znal svoj posel. V zdravstveno postajo so že vozili in prinašali prve ponesrečence, zdravniška ekipa je imela polne roke dela. Tistim, ki so bili v objektih, le malo dlje od zdravstvenega doma, so nudili prvo pomoč že reševalci, potem pa so jih odnašali k zdravniški ekipi.

Vse to je trajalo komaj 20 minut, ko se je ponovno oglasil zlovesčji, zavijajoč glas sirene in takoj zatem so bila nad Igom spet letala. Ponovno v nizkih letih in ponovno so odmetavala bombe in raketirala kraje in gozd proti Kureščku. Razer. novih požarov in ruševin na zgradbah na vsem območju, je izbruhnil nedaleč od Iga še gozdni požar. Ko so letala izginila, pa so se nad ravnino nad Igom in Ljubljano pojavili še helikopterji, katerih cilj pa, kot je kazalo, tokrat niso bili naseljeni kraji, marveč gozdna področja, kjer so bile na svojih položajih enote teritorialne obrambe. Medtem ko so imeli gasilci in reševalci polne roke dela, so se helikopterji res spustili v gozdu nedaleč od Golega in iz njih so poskakale prve skupine napadalcev. Priznati je treba, da so z mestom spuščanja sprva kar malce, vsaj na videz presenetili teritorialce. Napadalcem je celo uspelo zasesti najboljše položaje in začeli so se že tudi vkopavati. Vendar je bila to le taktična poteza enot teritorialne obrambe — kajti kmalu zatem se je oglasil ogenj iz neštetihih orožij — in tako so bili napadalci kaj kmalu uničeni, ali zajeti. Pomoči, ki naj bi verjetno prišla za njimi, niso dočakali, kajti tudi sovražnik je najbrž spoznal, da v teh krajih iz talne moke zanj ne bo kruha.

Tudi življenje na Igu in v drugih napadenih krajih se je počasi normaliziralo, požari so bili pogaseni, ponesrečencem so že nudili pomoč, malo po deseti uri so bile vse akcije končane, vsi, ki so sodelovali v njih, pa so na skupnem zboru analizirali potek celotne vaje.

Ne bi se rad sam spuščal v ocene, zato naj samo citiram oceno rezervnega polkovnika Janeza Učakarja, ki je dejal, da so z vajo preizkusili eno izmed variant protidesantne obrambe tega območja. Teritorialci so se pri obrambi zelo dobro izkazali, posebno še pri hitrih premikih in maskiranju. Vse enote civilne zaščite so se izredno hitro prilagajale trenutnemu položaju. Zato pritiče vaji enot teritorialne obrambe ter civilne zaščite na Igu in Golem ocena: odlično!

TOMAŽ TERČEK

Rešitev nagradne križanke

SODRAŽICA, STOL, PLETILNICA, LUPA, REVIDENT, NAONIS, TRINADSTROPNICA, OONA, BANDA, SER, OP, SN, TRN, ATA, BREHAVT, DUO, ILO, REGATA, EK, CVETNIK, ABONENTKA, KAPA, GAD, TRI, NIKOLA, JNA, AD, DISTEL, NITKA, ANATEMA, OSTI, IZOBARA, KOROTAN, NA, SNEMEK, SESTRA, INARI, RASA, TRTA, NUK, TOMISLAV, EPIR, ORO, ASONANCA, FENOLIT, LEV, TRAK, ARES, LAJOVIC TI, ANIT, MANEKEN, NAPOTEK, NATURA, FILTRI, BE, OK, IGALO, JAKOV, ANT.

Po žrebu prejmejo nagrade: 1. nagrada — garnituro tesnil CZA prejme Janez BREGAR, Gallusovo nabrežje 2, 61310 p. Ribnica na Dolenjskem, 2. — garnituro tesnil za Fiat 750 prejme Miriam HROBAT, Na Kresu 11, 64228 Železniki, 3. — garnituro tesnil za Škodo MB 1000 prejme Milena

KUMER, Dijaški dom 68270 p. Krško, 4. — oljni in zračni filter za Fiat 1300 prejme Silvo KOPRIVA, Resljeva cesta 18/1, 61000 Ljubljana, 5. — oljni in zračni filter za Fiat 750 prejme Nevenka METELKO, Radeče 85, 61433 p. Radeče, 6. — oljni in zračni filter za Škodo MB 1000 prejme Jela DEZELA, Polje 428, 61260 p. Ljubljana-Polje, 7. — zračni filter za BMW prejme Janko SALMIČ, Črtomirova 15, 61000 Ljubljana, 8. — oljni filter za »Austin-Morris« prejme Ljilja PAJK, Zofke Kvedrove 14, 61000 Ljubljana, 9. — oljni filter za »Citröen« DS-21 prejme Franc JANC, »PTT« 61431 p. Dol pri Hrastniku, 10. — zračni filter za »Simco« 1100 prejme Miroslav KRAJSEK, Pasterkova 18, 62000 Maribor.

Izžrebancem bo nagrade razposlala tovarna »Donit« iz Medvoda.

Uredništvo in uprava lista

in ljudska zaščita

Raketni izstrelki »zrak-zrak«

Čeprav so začeli uvajati raketne izstrelke v oborožitev letal šele pred kratkim, so na tem področju storili že precej, ker uporabljajo izkušnje, ki so jih bili dosegli pri vrstah raket. Izstrelke nenehno izpopolnjujejo in poznajo tudi že izstrelke z jedrskimi bojnimi glavami. Sedaj imajo to vrsto oborožitve že skoraj vse dežele z bolj razvitim letalstvom, izstrelki pa so navadno istega izvora kot letala.

Vse to je značilno tudi za zvrst »zrak-zrak«. Mednje spadajo celo izstrelki z jedrsko bojno glavo. Natančnost streljanja, kar je posledica izpopolnjenih sistemov za usmerjanje, in možnost, da ob dobri posadki delujejo iz raznih smeri, jamčita premoč v zraku tisti deželi, ki ima v primerjavi z drugimi sodobnejšo oborožitev te vrste. Zato si res ni več moč zamisliti letala, namenjenega za spopade v zraku, ki ne bi bilo oboroženo z izstrelki »zrak-zrak«.

Proizvajalci teh izstrelkov so v večini primerov proizvajalci letal. To je povsem razumljivo, zakaj oborožitev načrtujejo hkrati z letalom in v skladu s njegovimi taktično-tehničnimi zmogljivostmi.

Ameriški izstrelki

Čeprav so v ameriškem vojnem letalstvu nehali razvijati izstrelke AIM-82A doglight, to nadaljujejo v vojni mornarici, kjer se te rakete imenujejo agile. Od AIM-82A so težje in imajo večjo bojno glavo, so pa namenjene za oborožitev novih mornariških letal grunann f-14.

Razne izpeljanke izstrelka falcon so so standardna oborožitev prestreznikov F-101, F-102 in G-106, ki spadajo pod poveljstvo za letalsko obrambo ZDA, ter letal F-4. Izpeljanka AIM-26A ima jedrsko bojno glavo. Na tisoče prejšnjih modelov so predelali v standardne tipe AIM-4D in AIM-4H, ki imajo nove bojne glave in laserske optične vžigalnike. Zato je njihova učinkovitost večja kot prej. Izvozna model izstrelka falcon HM-55 je podoben AIM-6A, vendar ima drugačno bojno glavo in polavtomatski radarski sistem za usmerjanje ob vsakem vremenu. S temi izstrelki so oboroženi švicarski lovci mirage III S.

Izstrelke genie AIR-2A je poglavito orožje letal F-101 in F-106. Pred kratkim so ga osodobili in mu dali nov raketni motor.

Raketni izstrelke tipa phoenix XAIM-54A so sprva namenili za oborožitev lovca F-111B, ki pa ni uspel. Izstrelke pa sprva tega ne nameravajo zavreči, ampak bodo z njim oborožili letalo F-14A. Doslej so kupili 72 izstrelkov te vrste in jih bodo preskušali hkrati z letalom. Z najnovejšimi poskusi so ugotovili, da phoenix lahko zadene celo 125 km oddaljen cilj.

Po čedalje obsežnejši uporabi standardnih izpeljank izstrelka sidewinder AIM-9 so v ameriškem vojnem letalstvu in vojni mornarici začeli pripravljati izpeljanki AIM-9H in AIM-9J, namenjeni pa sta za oborožitev letal F-14, F-15 in drugih.

Sparrow AIM-7E, ki je namenjen za obstreljevanje ob vsakem vremenu, je standardna oborožitev letal F-4 phantom in F-104S starfighter.

Sovjetski izstrelki

Alkali (kot je označen v nomenklaturi NATO) je sicer izstrelke iz »prve generacije« in na trdo gorivo, vendar ga še vedno uporabljajo v vojnih letalstvih, oboroženih z letali mig-17. Izstrelke usmerjajo proti cilju z radarjem.

Izstrelke anab spada v standardno oborožitev lovcev Jak-28P, Su-9 in Su-11 oziroma lovcev za delovanje po vsakem vremenu. Uporabljajo ga v dveh izpeljankah: vodijo ga lahko s pomočjo infra rdečih žarkov ali pa radarja. V prvem primeru je izstrelke dolg 409, v drugem pa 399 cm.

Sovjetsko letalo Tu-28P ima običajno pod krili štiri precej velike izstrelke ash, od katerih dva usmerjajo z infra rdečimi žarki, druga dva pa s pomočjo radarja. Menijo, da so izstrelki dolgi po 548 oziroma 518 cm.

Z izstrelki atoll so oborožene vse izpeljanke letal Mig-21.

Britanski izstrelki

Na strelski vajah v najrazličnejših okoliščinah se je dobro obnesla raketa fire-streak, ki spada v standardno oborožitev letal lightning.

Z raketami red top je mogoče napadati iz katerekoli smeri.

Raketa sraam 100, ki jo proti cilju usmerjajo infra žarki, je zgrajena tako, da jo je mogoče vgraditi v vsako bojno ali izvidniško letalo. Namenjena je kot dopolnilo drugim raketam srednjega doleta.

Francoski izstrelki

Matra R. 511 spada v »prvo generacijo«. Standardna oborožitev lovcev prestreznikov pa je matra R. 530, ki jo uporabljajo ne le v francoskem, ampak tudi v avstralskem, izraelskem in južnoafriškem vojnem letalstvu. Izstrelke, ki ima glavo z infra rdečim ali polavtomatskim radarskim usmerjanjem, je uporaben ob vsakem vremenu.

Izstrelke magic, ki se je prvotno imenoval R. 550, izpopolnjujejo od leta 1967 dalje.

NARODNA ARMILJA

Psi lajajo ...

Še zdaj, toliko let po letu 1948, živi v Sovjetski zvezi precej naših beguncev, ki so tedaj ali v kasnejših letih pobegnili v vzhodno evropske države z namenom od tam nasilno spremeniti naš družbeni red v biokratskega. Kasnejši razvoj jih je potisnil ob stran. Tudi gostitelji so se zavedali, da to ni so zanesljivi ljudje, ker so izdali svojo domovino in bi prav tako tudi novo, če bi le imeli priložnost ali kako korist. V zvezi z oživljanjem stalinizma pa so ponovno povzdignili glas, izvlekli so jih »iz naftalina«, kakor temu pravimo...

V Sovjetski zvezi prirejajo za pomembnejše ljudi nekakšna tajna predavanja. Tam jih seznanjajo z rečmi, ki jih drugače v javnih sredstvih obveščanja ni zaslediti. Prav za ta predavanja so začeli zadnje čase izkoriščati te begunce. Ti govorijo, kako je jugoslovanska politika doživela polom, imenujejo jo kajpak tudi »revizionistično«. Naše samoupravljanje označujejo kot anarhijo, ki nujno kliče po ponovni uvedbi administrativnega socializma oziroma »močne roke«. Tudi politika neuvrčenosti je tarča očitkov.

Nekdanji informburojerci pa prirejajo tudi javna predavanja. Na njih slavi ideje Informbiroja iz leta 1948, slikajo v najbolj črni luči stanje v svoji domovini itd. Vsekakor taka dejavnost ni možna brez vednosti pristojnih organov.

V klubu študentov državnega glasbe-

nega pedagoškega inštituta so nedavno priredili predavanje, na katerem je govoril Blažo Raspopović. Ta je bil nekdanji jugoslovanski partizan, zdaj pa je podpolkovnik sovjetske vojske.

Raspopović je ponavljal že znane trditve, da je vodstvo Jugoslavije že leta 1948 zapustilo tabor socializma in se obrnilo proti »bratski družini socialističnih držav«. Vsi poskusi, da bi prepričali jugoslovansko vodstvo, da ni na pravi poti, so ostali brezuspešni. Raspopović je tudi pripovedoval, kako pri nas zapirajo in ubijajo poštna komunista. Predavanje je bilo ravno za Titov rojstni dan, zato je to Raspopović izkoristil za napad nanj. Med drugim je dejal, da je bil tovariš Tito do leta 1943 neznan človek, v vojni navaden borec, ki pa je kasneje z raznimi intrigami uspel pridobiti oblast v vojski in partiji. Edvarda Kardelja je Raspopović imenoval navadnega socialdemokrata. Po Raspopovićevih besedah delavci v Jugoslaviji zdaj slabše živijo, kot so pred vojno, zmešnjava v ZK pa je povzročila, da so se začeli jugoslovanski narodi med seboj sovražiti.

Dva dni kasneje je spregovoril drugi sovražnik Jugoslavije, Jovo Elez. Govoril je v dvorani Politehničnega muzeja v Moskvi. Naslov njegovega predavanja je bil »Mednarodni odnosi in konfliktna situacija v Jugoslaviji«.

Zaradi vse te gonje je Državni sekretariat za zunanje zadeve SFRJ odločno protestiral pri sovjetski ambasadi v Beogradu.

Notranjski odred in Tomšičeva brigada

PIŠE: FRANCI STRLE

Očitno je štab III. grupe odredov izdal ustrezno naredbo za formiranje novih odredov že 2. julija 1942. Naredba št. 22 z dne 6. julija 1942 razglašala namreč to naredbo za neveljavno, verjetno samo glede operacijskih področij in njihovih meja, ter določa nove meje odredov. Iz tega je mogoče sklepati, da je Krimski odred nastal v času po 7. juliju 1942 iz enot nekdanjega 1. bataljona (Ljube Šercerja) in dotedanjega 5. bataljona Notranjskega odreda. Poslej ima 3 bataljone in Kolesarsko četo. 4. bataljon Krimskega odreda se ustanovi že po začetku velike italijanske ofenzive na področju Krma. Tone Vidmar (Luka Suhadolc) se je namreč s 3. četo 1. bataljona in s Kolesarsko četo Krimskega odreda umaknil na Ljubljanski vrh. Tam se je 18. julija 1942 dotedanja 3. četa 1. bataljona razdelila na 1. in 2. četo, Kolesarska pa preimenovala v 3. četo novega 4. bataljona Krimskega odreda.

Polhograjski oziroma Dolomitski odred je nastal iz dotedanjega 4. bataljona Notranjskega odreda in je imel dva bataljona. Obstoj Dolomitskega (Polhograjskega) odreda je v pisanih virih za beležen od 7. julija 1942 dalje.

Velika italijanska ofenziva, ki se je

plačala najhujši krvni davek, kar so ga kje plačali slovenski partizanski kraji. V petindvajsetih vaseh in zaselkih je bilo postreljenih 200 fantov in mož, Lož, Vrhnika pri Ložu, oboje Poljane, Babna Polica in Babno polje pa so bili do tal požgani.

Na Otrobovcih severozahodno od Snežnika se je do 27. avgusta 1942 zbralo več kot 250 borcev. Tega dne je bil ustanovljen Loški odred z dvema bataljonoma, od katerih je imel vsak po 3 čete. Komandant odreda je bil Miro Bračič, politični komisar Dušan Pirjevec — Ahac, namestnik komisarja pa Jože Lemut — Saša. Komandant 1. bataljona in namestnik odrednega komandanta je bil Ivo Slavec — Slavko, njegov namestnik Ivan Rozman-Levec, politični komisar pa Ivan Turšič-Iztok. Komandant 2. bataljona je bil Anton Bavec-Cene, nje. gov namestnik Alojz Bombač-Boris, politični komisar Tone — Anton Prevec, njegov namestnik pa Anton Šraj-Aljoša. Imenovani so bili tudi komandirji in politični komisarji čet. Ta odred je bil osnovan po nalogu Glavnega poveljstva z namenom, da odrine na Primorsko, kar se je sredi oktobra tudi zgodilo, nato se je preimenoval v Soški odred. Tostran bivše državne meje so ostali fizično manj odporni partizani in partizanke z družinami, skupaj kakšnih 130 mož.

Skupina borcev Loškega odreda na Otrobovcih pred odhodom na Primorsko.

začela 16. julija 1942, je bila najbolj silovita na področju Krma in Mokreca. Italijani so tu gozdove prečesali v strelcih. Krimski odred je nudil hud odpor. Uspešni so bili zlasti boji 2. bataljona, ki je branil področje Sodražice, to pa je omogočilo, da sta se na Travnogoro prebila tudi 1. in 3. bataljon. Ko je v tretji fazi ofenziva zajela tudi to področje, so se te enote, razdeljene na skupine po 20 do 25 mož, prebijale nazaj na področje Krma in Mokreca.

Najhuje prizadet je bil Kočevski odred. Ta je bil med tretjo ofenzivno fazo razdeljen na majhne skupine in s tem praktično razpuščen, kar zagotovo velja za njegov 3. bataljon (Miloša Zidanška). S tem je nastala velika demoralizacija in precej osamljenih skupinic in posameznikov se je zlasti vzhodno od Rane gore vdalo sovražnikom (Loški potok). Na zahodu je k demoralizaciji pripomogel tudi poraz Smeljeve skupine. Ob reorganizaciji nekdanjega Notranjskega odreda v Kočevski, Krimski in Dolomitski odred je bila v okviru 3. bataljona (Zidanškovega) Kočevskega odreda ustanovljena posebna skupina šestdesetih partizanov za vdor čez bivo državno mejo na Primorsko, kjer naj bi pospešila razvoj osvobodilnega gibanja. Vodil jo je komandant Zidanškovega bataljona Slavko Kovac-Smeli. Ta je s svojim oddelkom prišel v Brki ne ter bil pri Preložu skupaj z delom Brkinske čete iznenada napaden 29. julija 1942. Smeljevi partizani so bili razbiti po skupinah. Smeli sam in njegov spremljevalec pa sta padla v Mrzli jami pri Jureščah.

Kljub hudim preizkušnjam pa se je v Loški dolini vdalo le malo partizanov; jaz vem samo za tri. Borci nekdanjega Zidanškovega bataljona so večinoma srečno preživeli najhujše dni in se sredi avgusta začeli zbirati na Otrobovcih. Huje je bil prizadet politični aktiv na terenu. Pred italijansko ofenzivo so bili po vaseh namreč javno izvoljeni narodnoosvobodilni odbori, s tem pa so bili najzvestejši aktivisti Osvobodilne fronte razkriti in bi jih bilo treba pred italijansko ofenzivo potegniti na varno v gozdove. Namesto tega pa jim je bilo naročeno, naj ostanejo doma in se znajdejo, kakor vedo in znajo, dasiravno so se dotlej pred sovražnikovimi napadi redno umikali v gozdove. Tako so se konec julija in v začetku avgusta rešili le tisti, ki so iz lastnih življenjskih izkušenj poznali potuhnjeno nravo Italijanov, vse druge so Italijani postrelili. Tako je mala Loška dolina

štab III. grupe odredov, poročila Glavnemu poveljstvu 5. septembra 1942 še o naslednjih notranjskih enotah. Za Krimski odred pravi, da so ohranjene vse njegove enote razen 3. bataljona, ki mu jih še ni uspelo najti. V poročilu štaba Krimskega odreda z dne 10. septembra je nekaj več povedanega o usodi tega bataljona. Padla sta komandant Srečko in politični komisar Jure ter več borcev njegove enote razen enot 3. bataljona, ki mu jih še ni uspelo najti. V poročilu štaba Krimskega odreda z dne 10. septembra je nekaj več povedanega o usodi tega bataljona. Padla sta komandant Srečko in politični komisar Jure ter več borcev. Odred je bil oslabilen in so morali zaradi tega ukiniti 2. bataljon. Vse pa kaže, da Krimski odred le ni bil prebudo prizadet, saj je pri napadu na belogardijske postojanke Dobec, Bezuljak, Begunje, Topol in Selšček, ki sta ga izvedla celotni Krimski odred in en bataljon Dolomitskega odreda 19. septembra 1942, sodelovalo več kot 750 mož. Torej bi Krimski odred utegnil imeti kakšnih 600 mož.

Na Travnogori se je zadrževal manevrski bataljon, ki ga je vodil Filip Tekavec-Gašper in ga je sestavljalo 5 čet.

Po ustanovitvi Loškega odreda sta v Kočevskem odredu ostala še dva bataljona. 1. bataljon Kočevskega odreda je imel po stanju z dne 29. avgusta 142 mož, oboroženih s 4. mitraljezi in 102 puškama. Zelo oslabilen je bil 2. bataljon Kočevskega odreda, katerega 2. četa je bila v Suhi krajini priključena enotam ZDO. Očitno gre za Jankovo četo, ki je bila, kot smo že opisali, na Cesti vključena v 3. bataljon Tomšičeve. Večje število borcev Kočevskega odreda, po rodu Hrvatov, pa je odšlo v hrvatske partizanske enote. Kasneje so bile enote Kočevskega odreda razen dveh čet na Lapinjah vključene v Cankarjevo brigado.

Dolomitski (Polhograjski) odred se je med italijansko ofenzivo konec avgusta pravočasno umaknil, in sicer cel 2. bataljon in 2. četa 1. bataljona z odredno bolnišnico na področje Ljubljanskega vrha in Pače, druge enote odreda pa čez mejo na nemško zasedbeno stran. Dolomitski odred se je torej italijanski ofenzivi izognil in je imel le manjše izgube. Po stanju z dne 28. septembra 1942 je štel 394 partizanov, oborožen pa je bil z dvema težkima mitraljezoma, s 15 puškami, 292 puškami, s 27 pištolami ter s 686 ročnimi in 34 dvokilskimi bombami (predelane v letalske bombe).

Nadaljevanje prihodnj

PAVLA ROVAN - JANA:

IZGNANCI

Na širokem dvorišču kasarne je pogledal v nebo, ki je bilo brez slehernega oblaka. Gledal je v brezdanjo, nebesno sinjino in mislil, kako nezdržljiva je resnična podoba z nemirom, ki se od človeka do človeka razliva po kasarniškem prostoru, kakor da je samo morje žalosti in tegob zagrnilo bleščeči odsvit obzorja.

Gledal je proti vходу v sivo-rumene zidove in se napotil že tretjič k vходу, kjer so drug za drugim vojaški tovarnjaki bruhal iz sebe množice ljudi, družine tistih, ki so tu v zaporih že nekaj tednov ob človeka nevrednih ponižanjih čakali na kakršnokoli spremembo. Vsak razgovor je izpolnil temna predvidevanja in hude slutnje.

Tudi njega so takrat odpeljali iz stoletnega slovenskega doma na Koroskem.

Zazeblo ga je do srca, potem pa je v sebi nabral srd in gnev. Res je, vse njegovo življenje je vse do zdaj bilo en sam dan trdega dela. In vendar je šele sedaj čutil, kako je ljubil sleherni razor te svoje hribovske kmetije, to svojo premnogokrat s kletvijo in znojem iztrgano plast zemlje, ki jo je vsako pomlad širil do kamnitih obrobkov pešene gmajne. In na tistem, z mahom poraslim kamnom se je po napornem oranju vsakokrat zastrel v dolino, kjer je v daljavi videl obrise visokih dimnikov železarskih plavžev, kamor je tolikokrat hotel oditi, da bi si izboljšal kos kruha. Ta skromna hribovska zemlja pa ga je priklenila s stoterimi rokami, znoj, ki je z njegovih širokih pleč kapljal v nedra zemlje, je garaška kletev spreminjala v rodovitne razore, ki so dajali kruh njemu, njegovi Roziki in enajstim otrokom.

Tako živo se je priseljal v ta svoj miselni svet, da je zavpil:

— Lenč, potegni prama.

Ustrašil se je lastnega glasu in misel je odplavala nazaj v temna obzorja, ki so se vila vzdolž zelenega Pohorja. Spet je gledal proti vходу. Zeleni žandar, obkrožen s gestapovci je vpil: — Gossnik, Gossnik, aljo Gossnik, Rosalija, Lenc, Anza, Stef, Rosika, Franc, Leni, Tini, Martin, Hana, Josef, Katarina.

Kako? Gossnik? — da, to sem jaz kmet iz ravninskih hribov, Gozdni-
kar!

Prinil se je do vhoda in tu je zagledal plaho, v sebe stisnjeno, s plašnimi očmi begajočo ženo, mater njegovih enajstih otrok.

Stiskali so se k njej kot piščanci. Zdal ga je zagledal najstarejši — Lenč in zavpil — atej, atej — in kot po nevihti splašena čreda so se počasi za hrbtom zelenega žandarja, ki je še vedno vpil — Gossnik, Gossnik — valili s svojimi bisagami in eno vrečo proti njemu.

In zdaj so tu!

Niso se objeli, tudi ne poljubili, saj trda hribovska bit takih nežnosti ni poznala.

Zrli so v očeta in drug za drugim iztisnili iz napol odprtih ustnic odrešujočo besedo: atej!

V naglasu te edine besede je bilo vse, njihova radost ob snidenju, njihova bolečina, njihov strah. Zrli so v njegov obraz, ki jim je z nemo govorico počasi vračal mirnost in utišal bojazen.

— Atej, ustrelili so Risa, ni smel z nami. Ali ga bo kdo pokopal? je vprašal sedemletni Martin.

— Škoda ga je, dober čuvaj je bil — je pribil petnajstletni Štef.

— Kaj bi s psom!, je dodal sedemnajstletni Lenč.

— Da le atejja niso tukaj ubili, je tiho zagodel in z očmi oplazil žandarja, ki pa je še vedno vpil in pačil slovenska imena tako, da so se nekateri prav težko našli.

Šestnajstletni Anza in dvanajstletni Franc sta se oprijela očetove roke, kakor da bi hotela preskusiti resnico, da so spet skupaj, skupaj, vsi s svojim močnim atejem.

Rozika, ki je bila pred dnevi dopolnila dvanajsto leto, je materi vzela iz naročja jokajočo sestrico Katico, ki je z hlipajočimi kriki, ki so se raztegnili v odmevajoč jok, dokazovala, da je njen želodec prazen in ji prav nič ni mar, kaj se dogaja okoli nje. Rozika je otroka hotela previti, pa se je spomnila, da je lahko vzela s seboj le tiste plenice, ki so bile v hiši. Gestapovci ji niso dovolili, da bi pobrala še tiste, ki

so se sušile na travniku za hišo. Iz hiše niso pustili prav nikogar. Mati je svojo najmlajšo hotela nahraniti, ko so jih ponoči odgnali iz hiše, pa so vojaki vpili, da ni časa: — schnell, schnell — je odmevalo med vpitjem in jokom od vseh sten domačije. Takrat je na cerkvenem stolpu ura odbila štiri, pravkar se je daniło.

Lena in Tina, devetletni dvojčici, sta svoji culi položili kraj ateja in se držali za roki, da bi ju nihče ne razdvojil. Bili sta si tako zelo podobni, da so jo ločili le domači, sosedje so ju vedno zamenjavali, tako tudi v šoli.

Čez čas sta njuni prosti roki vzajemno prijele za rob atejevega suknjica in v tem dotiku je valovila tiha radost, ko sta se združili ob pogledu na svojega velikega ateja.

Sedemletni Martin je sezul čevlje in očetovo volneno jopico, bilo mu je neznošno vroče. Mati je doma nataknila nani vse, kar je viselo v veži.

Štiriletna Hana in dveletni Jožek sta sedla na vrečo, v katero so doma zmetali, kar so v naglici zmogli in smeli vzeti s seboj.

— Notri sem skrila Ajko, naj kar spančka. Ti, pa si kar jokaj. Saj sem vrgla v žakelj tudi tvoje frnikole in od Katice tisti cucelj z veliko luknjo, ki ga ne mara več; skoz luknjo bova vlivala vodo in se igrala, je prigovarjala malemu bratcu.

Zastrmela se je v vrečo, ki je slo-nela ob zidu, in zagledala v njej luknjo.

— Vidiš, tu zraven luknje so v papirju frnikole. Kar ven jih bom vzela in se bova igrala.

Tako je storila in nič ju ni več zanimalo. Bila sta v svojem otroškem svetu.

Naredila sta v peščeno zemljo luknjo in frnikole sta menjaje se rahlo metala proti vdolbini. In zgodilo se je, da se je Hanina rdeča kroglica zakotalila za ogalni zid proti mreži, obdani z bodečo žico, ki je delila kasarniško dvorišče, in se ustavila le za dlan oddaljena na nasprotni strani žične pregrade. Hana je tekla za zid, se ulegla na tla in z rokico spretno vrnila kroglico na to stran žlice. Takrat pa je oster pok stresel ozračje, dvignilo je zemljo le nekaj korakov od nje in padla je.

Na dvorišču je na mah nastala tišina, gneča ljudi je obstala kot prikovana in zrla v smer z bodečo žico prepletene mreže. Tam je bilo napisano da je prepovedano približati se ogradi. Mala Hana ni znala brati, frnikola pa je smuknila tja, kamor ne bi smela.

Zeleni žandar je zapiskal in preklinjajoč »verfluchte slowenische Pakasche« odšel za ogal proti žici, pobral otroka in ga sunil h gruči. Otroci so se stisnili, popolnoma utihnili in nihče več se ni približal ogradi iz bodeče žice.

Mala Hana pa je votlo strmela predse, ni jokala, ni govorila. Strah ji je vzel govorico in z velikim trudom je čez dolgo časa spet počasi zlogovala besede, nikoli več pa ni govorila sproščeno. Vsako začetno črko besede je stisnila skozi zaprte zobke.

Tak je bil prvi dan Gozdnikarjevih v izgnanstvu.

In potem so se v odisejdi trpljenja in hrepenenja po domačiji, spreminjali dnevi v mesece, meseci v leta. Streha in kruh Srbkinje Leposave Petrovič, kmetice iz rodovitne doline Velike Morave v tej širni, skozi rodove s krvjo prepojeni bratski srbski zemlji, jim je pomagala, da jih kruta usoda ni zlo-mila.

Vzdržali so v veri, da se vsaj eden njih mora vrniti na zemljo svojih prednikov, v te večno zelene koroške gozdove, tja, kjer žuboreč studenec izvira ob skalnatem previsu in pada ob mlinskem kolesu, spodaj na ravno jaso, kjer je na klopi pred mogočnimi durmi mati Rozalija, ki je pod srcem nosila svojih enajst ljubezni, vzdihne skrila v nedra, s katerimi jih je dojila. Tja, kjer se zvečer za ravninski gozdovi poljublja sonce z zeleno Dravo.

In spet je prišla svoboda.

Mati Rozalija je stala z materjo Leposavo, dobro Srbkinjo, ob široki Moravi. Mogočni valovi so se oddaljevali v

nepovratnosti, o, da bi mogli odnesti tudi njune težke misli.

Ni več gazde Svetozara. Ustrelili so ga Nemci skupno s koroškim kmetom-izgnanem Lenčem. Na vaškem pokopališču je njun skupni tihi dom.

Ni več Svetozarevega sina Slobodana in sina Uroša. Padla sta na Ravni gori v boju s četniki.

Ni mladega Lenča, ni več bistrega Anža in ne smehljajočega Štefa; odšli so s slovensko brigado in hrabro padli na Sremski fronti, takrat, ko je rdeča zarja prihajajoč svobode že poljubljala Fruško goro. Ni več Rozike, ki se ni vrnila, ko je nesla v goro nad vasjo partizanu Slobodanu, kruh in sir za celo četo.

Mala Katica je zatisnila svoji svetli očesci že prvo leto. Pobrala jo je davica.

Hano, ki ji je strah ob strelu v kasarni ob odhodu v izgnanstvo vzel čisto govorico, je otopela drugič v joku in grozi, ko so ustrelili očeta Lenča in do-brega gazdo Svetozara. Vsak dan jo je bilo manj, četudi je mati Leposava vsak dan namazala njen kos kruha z maslom, da bi mala ozdravela. Ko so se nekega dne v bližini kmetije spopadli četniki in Nemci s partizani, so krogle stresale domačijo in ji je sedeči na klopi, obstalo bolno srce. V roki je krčevito držala frnikole, ki jih je redno hranila v žepku svoje obleke.

Zdal stoji ob materi Rozaliji le Franc, dvojčici Lena in Tina, Martin in mali Jožek. Roko matere Leposave stiska hči Milojka.

Pomlad 1945 se je že prevesila v poletje. Rodovitno polje Pomoravja je dehtelo v rasti, žito je raslo v klasje, drevje se je košatilo s številnim plodom, sonce je ogrevalo vsa srta srca, da bi se dvignila v sreči in ljubezni, obsevalo je tiste, ki so v tem groznem

Domovina se je še krčila v bolečini, požgani domovi so klicali delavne roke, teh pa je bilo premalo. Spodaj v dolini je šlo vse hitreje, tu pa so komaj do zime uredili svoj dom. Mladega Franca so vabili v tovarno, matere pa ni mogel niti hotel pustiti same. Z vsakim dnevom pa se je vse lažje urejevalo, pomoč je prišla in na praznik republike se je zavrtelo tudi novo mlinsko kolo. Spet so si uredili dom in v njem prijetno življenje.

Pridno so prihajala in odhajala pisma iz koroških gozdov v srbsko Moravino. Delo pa je ene kot druge tako tesno objemalo, da so vsa napisana srečanja ostala le želje in na papirju.

Mati Rozalija svojega sina Martina ni silila domov. Fant se je vrasel v širnost Pomoravja. Zemlja, ki tam rodi z manjšim trudom mnogo več kakor pri nas — je modrovala sama sebi — mu je gotovo prirasla k srcu.

In šele takrat, ko je prvič vlak Bratstva in Enotnosti peljal izgnance na obisk v Srbijo, sta šla na pot tudi mati Rozalija in Jožek. Tina in Lena sta se medtem poročili. Martin je sicer nekajkrat pogledal domov, vendar se je vedno kmalu vrnil. Ostal je zvest zemlji, ki mu je dajala bogat kruh in z Milojko sta imela že sina Svetozara in hčerko Milojko.

In tako je v vseh njih sčasoma obledela grozotna slika vojne, dve domovini sta se zlili v eno in novemu rodu, ki dorašča, ne pripovedujejo le o grobovih in o trpljenju, ampak tudi o lepotah domovine na severu in lepotah domovine na jugu.

Mati Rozika sedi pred domačijo. Lipa je svoje košate veje razprostrla preko celega dvorišča. Vnuki jo obkrožajo.

Zazrla se je v zahajajoče jesensko sonce, ki razsvetljuje belino zidov Gozdnikarjeve lepe domačije, razsvet-

France Mihelič: Kronist (barvni lesorez)

obdobju trpljenja in smrti — ostali živi.

In v tem lepem sončnem dnevu so se Gozdnikarjevi odpravljali nazaj v domovino, na svojo slovensko domačijo, kjer so svoje slovensko poreklo iz roda v rod branili pred potujčevanjem. In ko so svoje borno imetje zložili na voz in je pred vozom stala le mati Rozalija z Martinom, ga je srbska mati Leposava pritiskala k sebi in prosila...

— Pusti mi Martina — vrati se po njega iduči godinu!

Ihtela je in objeli sta se dve materi, prepojeni z bolečino v spominu na nje, ki niso dočakali tega dne.

Martinu se ni mudilo. Z Milojko sta bila velika prijatelja, oklenila se ga je kot brata. Obema je bilo takrat enajst let.

Franc, ki je bil takrat že v sedemnajstem letu, je potegnil svojo mater na voz poleg sebe in tako so odpotovali v domovino, ne da bi Martina vzeli s seboj.

Domovina jih tiste dni še ni mogla objeti s tisto gorečnostjo, ki so jo pričakovali, in hrepenenja, ki se je v štirih, trpljenja polnih letih nagrmadilo v njihovih srcih, je pomirila šele pot, ki je peljala iz doline navkreber, prek temnih gozdov na jaso do domačije.

Nihče ni govoril, kot molitev so odmevali njihovi koraki, in ko so zagledali lipo, ki jih je pozdravila vsa v cvetju in zelenju, so nemo obstali pred pogoriščem. Hleva, gospodarskega poslopja in mlina ni bilo več. Stala pa je hiša, pred ognjem so jo rešili partizani. Domačijo je hotel uničiti nemški gozdjar, preden je zbral skupaj s premagano nemško vojsko.

ljuje skrivnosti vsakdanjega življenja, ki se porajajo v vsakem srcu, in razmišljajoč o preteklosti jo je vzdramil vnuk Franček.

— Babica — ali boš mene vzela s seboj k stricu Martinu v Srbijo? —

— Mene, mene vzemi so kričali vsi vprek.

Vzdramila se je iz grozljivosti davne preteklosti in pribila:

— Ti, Lenč, boš šel z menoj, da boš videl strica Martina.

V globini srca pa je tlelo: — Da, prvega vnuka bom peljala na dedov grob.

KNJIGA O ROJSTVU JUGOSLAVIJE IN NJENIH PROBLEMIH

Letos je v Zagrebu izšla knjiga, ki pomeni izjemen kulturni dogodek tudi za Slovence. To je knjiga dr. Dragovana Šepića o Italiji, zaveznikih in jugoslovanskem vprašanju med prvo svetovno vojno. »Knjiga Dragovana Šepića je plod dvajsetletnega raziskovalnega dela in je zato vsestransko trdno utemeljena in zanesljiva« je v oceni imenovane knjige zapisal Janko Pleterski.

»Zlati čeveljček«
za 100 km poti

V nedeljo, 6. junija, se je na Bučki pri Sevnici zbral na sklepni prireditvi ob letošnjem pohodu »Po poteh partizanskih brigad« in sklepni proslavi novomeške in sevniške mladine ob dnevu mladosti več kot 2.000 ljudi. Na proslavi je govoril udeleženec bojev na Bučki leta 1941 Nace Majcen. Ob tej priložnosti je vodja pohoda

Danilo Kovačič podelil značko »Zlati čeveljček« vsem, ki so prehodili 100 km.

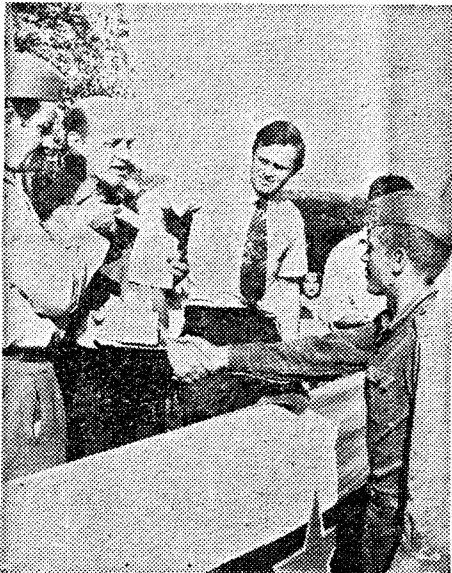
Prireditve se je pričela nekaj pred 15. uro, ko so teritorialci iz Škocjana uprizorili napad na Bučko. Vojaki polkovnika Jožeta Nagodeta so se postavili v bran napadalcem, ki so večše, korak za korakom osvajali življenjski prostor okoli Bučke. Ko so mladinci iz Bučke v zvoniku obesili zastavo s peterokrako zvezdo, so se branilci vdal. Eden izmed udeležencev proslave je izjavil: »Če bi mi imeli tedaj takšno orožje, bi hudičem zelenim že pokazali!«

Na slavnosti je obujal spomine prvoborec Nace Majcen, ki je mladim opisal prvi zgodovinski napad dolenskih partizanov na Bučko, ki je tedaj bila zelo važna nemška postojanka. Njegovo živo pripovedovanje je naletelo med mladimi na ugoden odmev.

O pomenu pohoda »Po poteh partizanskih brigad«, ki ga je zaključilo 110 udeležencev, je govoril Danilo Kovačič. Zahvalil se je vsem, ki so bili vztrajni in požrtvovalni. Prav tako tudi tistim, ki so pomagali, da je bil pohod pester in zanimiv. Udeleženci pohoda so morali med potjo na vseh štirih pohodih reševati določene naloge, živeli so se v vlogo partizanov. Vsak udeleženec je prejel lično značko, ki mu bo spomin na prijetne dogodke in zanimiv pohod.

Slavje na Bučki so končali s partizanskim golažem, ki so ga skuhal priznani vojaški kuharji. Ugodno vreme in prijetno vzdušje sta pričarala v srca mladih tople občutke.

SLAVKO DOKL

Med udeleženci pohoda so bili tudi vojak. Na sliki: D. Kovačič čestita vojaku in mu izroča spominsko značko

»Stari tovariši« in avstrijski obrambni minister

Avstrijski zvezni kancler dr. Kreisky nima sreče s svojimi obrambnimi ministri. Prvi je že po dveh mesecih zaradi prevelikega razburjanja zbolel in se poslovil od svojega dela. Nekaj časa nato je zvezni kancler sam opravljal posle obrambnega ministra, nato je na to mesto imenoval generala Lütgendorfa, ki je bil generalštabni oficir Hitlerjeve vojske. Da pa ni pozabil na svojo preteklost, je pokazal s svojim nedavnim govorom.

V Avstriji obstaja »Zveza tovarišev«, ki povezuje združenja nekdanjih oficirjev in vojakov Hitlerjeve vojske. Med ta združenja sodi tudi »tovarištvo IV«, katerega člani so nekdanji esesovci. Člani »tovarištev« se redno sestajajo s »stari tovariši« iz ZR Nemčije in na takih sestankih ne manjka revanšističnih govorov in tudi ne Hitlerjevih odlikovanj na prsih udeležencev. In avstrijski obrambni minister Lütgendorf je izbral prav to organizacijo, da je lahko spregovoril o državotvorni vlogi »Zveze tovarištev«. Naglasil je, da želi dosedanje stike med zvezno armado in »Zvezo tovarištev« v obojestransko korist še nadalje vzdrževati in utrjevati. Ta ponudba organizaciji, ki se posveča tradicijam Hitlerjeve vojne, je več kot pomisleka vredna. Naperjena je proti dočlenom avstrijske države pogodbe in ogroža avstrijsko nevtralnost.

Minister Lütgendorf je tudi proti demokracično misleči avstrijski mladini, ki se ne strinja z reakcionarnimi tendencami zvezne armade. V svojem govoru

je namreč javno pozival »stare borce« iz »tovarištev«, naj nastopajo proti mladini, in dejal: »Ne smemo neprizadeto opazovati, kako nekateri duševno nerazgledani in po tujih anarhistih vodeni mladi gorečnejši poskušajo kaliti notranji mir naše dežele.«

Ta poziv so na vseh straneh prav dobro razumeli. Zveza tovarištev meni, da ima sedaj pravico nasilno nastopati proti mladim kritikom. Vse avstrijske mladinske organizacije pa so povsem solidarne v svojih protestih proti tem izjavam. Njihovi prestavniki so v svojih izjavah, govorih in časnikih ostro nastopili proti ministru. Komunistična mladina Avstrije je izjavila: »To je dokaz globoko reakcionarne miselnosti in poskus podžigati napade na vse demokracične sile naše dežele.« Socialistična mladina je ostro zavrnila poskus generala Lütgendorfa, da bi ji z izjavami, »da mlada generacija naše dežele še ni nič naredila za Avstrijo«, poskušal onemogočiti, da bi govorila.

Ti in še mnogi drugi protesti proti izzivajoči izjavi generala Lütgendorfa, a predvsem njegova izjava sama oživljajo v avstrijski javnosti že večkrat ugotovljena dejstva, da so mnogi oficirji zvezne avstrijske vojske povezani z nemško zvezno obrambo in da se mnoge službe v avstrijski zvezni armadi izkoriščajo za interese pakta NATO in za špijonažo v socialističnih deželah. To pa ogroža politiko nevtralnosti avstrijske vlade.

JOHANN MÜLLER, DUNAJ

Poročilo o žrebanju

ODBORA ZA POHOD »PO POTEH
PARTIZANSKE LJUBLJANE«,
ki je bilo dne 10. junija 1971 v
Ljubljani

Srečke s končnicami	so zadele D I N
1360	200.—
4410	200.—
6690	400.—
63440 Šivalni stroj »Bagat«	300.—
8591	250.—
9101	100.—
90771 Fiat 750	250.—
882	100.—
7452	250.—
51832	30.000.—
33	50.—
5823	200.—
8323	400.—
31713 Televizor	100.—
844	
41654 Fiat 850	
88814 Šivalni stroj »Bagat«	100.—
805	

Srečke s končnicami	so zadele D I N
7345	300.—
986	100.—
3806	500.—
55366 Pralni stroj »Gorenjek«	
47847 Televizor	
94897 Šivalni stroj »Bagat«	
96997 Pralni stroj »Gorenjek«	200.—
3798	
28179 Šivalni stroj »Bagat«	
33729 Barvni televizor	

Dobitke izplačuje Odbor za pohod »Po poteh partizanske Ljubljane«, Ljubljana, Komenskega 7, na podlagi uradnega poročila o izidu žrebanja.

Dobitniki izven Ljubljane lahko pošljejo izžrebane srečke v izplačilo v priporočenem pismu na naslov: Odbor za pohod »Po poteh partizanske Ljubljane«, Ljubljana, Komenskega 7.

Izplačilo dobitkov zastara v 60 dneh od dneva objave.

Mica Škerlavaj:

NAJDENKA

Le vrhnji dve šipi visoko pod stropom sta bili prozorni.

Z glavo naslonjena na zid, je deklica zamišljeno gledala v sinje nebo in ponoči razcveteli ovet marelice, ki se je vzpenjala po zunanji steni ter s svojim sklonjenim vršičkom vsako jutro pozdravljala deklet z lepimi črnimi očmi.

Ko so se vrnile v celico, so se živahno pogovarjale o tem, kar so slišale v umivalnici. Le deklica je ostala tiha in zamišljena. Sedla je na svoj pograd in si objela z rokami kolena, kamor je naslonila okroglo drobno brado. Nič ni bila vesela. Po licih so ji začele polzeti solze.

Breda jo je opazovala s pograda.

»Zakaj jočeš?« jo je začudeno vprašala. Dekle je krčevito zaihtelo. Breda je vstala in jo objela okrog ramen. »Kaj pa se ti je zgodilo?« je bila še bolj začudena.

Prenehala je jokati in začela pretrgano in tiho pripovedovati:

»Umrli bom... V umivalnici sem skozi okno zagledala lep rožnat cvet marelice, ki se je nocoj odprl, jaz pa sem tu zaprta in nikoli več se ne bom vrnila domov... Ne bom več videla teh lepih dreves doma pod oknom, ko odpirajo svoje cvetove. Zadnji cvet, ki sem ga videla, je bil tisti, tam zunaj. Nikoli več ne bom videla mame!« in zaihtela je tako žalostno, da je tudi Breda začelo stiskati v grlu.

»Ne bodi no smešna, zdaj, ko bomo vsak hip

132

lahko rešene, res ni, da bi obupovala. Zakaj misliš na tako žalostne reči?« jo je skušala tolažiti in jo božala po dolgih, valovitih črnih laseh. »Mogoče bomo že jutri svobodne zapustile to luknjo. Daj no, potolaži se.«

Dolgo jo niso mogle umiriti.

Popoldne je zaškripal ključ v vratih. Trije v belogardističnih uniformah so pridrveli v celico in pokazali na dekle v kotu.

»Hoj, ti tam, vstani! Z nami greš! Popeljali te bomo na izlet!« so se zarežali.

Nič ni trznil obraz in nič se niso začudile črne oči. Ubogljivo je vstala in se z dolgim pogledom nemo poslovila od tovarišic v celici. Ko so se vrata zaprla za njimi, je Breda skrla obraz v dlani in glasno zajokala...

Tudi nekatere druge celice so se hrupno odpirale in zapirale. Ropotanje okovanih čevljev po lesenem podu je odmevalo po hodniku. Na dvorišču se jim je zdelo, da slišijo ropot avtomobilskih motorjev. Po vsej jetnišnici, tudi spodaj, je odmeval direndaj.

Skozi debele stene zaporov je z dvorišča prihajala pesem: »Svoboda je zlata, svoboda je vse...«

Peli so jo tisti, ki so jih pobrali po celicah in jih bodo s kamioni odpeljali. Samo kam? Tega ni vedel nihče od jetnikov. Tudi v celicah je zadonela pesem in se pridružila tisti od zunaj.

V zraku je plapolala groza, ki se je mešala s težkim pričakovanjem...

113

V lepem, zgodnjem pomladnem jutru je na ulici zapela partizanska harmonika. Iz grl partizanov, ki so v kolonah korakali proti mestu je zadonela pesem:

133

Hej, brigade, hitite...

Takoj je bilo vse polno ljudi na cestah. Zastave so plapolale v pomladnem vetru in pozdravljale junake.

Stari in mladi, partizani, otroci pa zelenje in cvetje, vzkliki in objemanje... Vse se je mešalo med seboj in valovilo po cestah. Nihče ni ostal doma. Pozabili so na hišni red. Solzni od veselja, so hodili po ulicah. Zaporji so se izpraznili. Svoboda je ponujala svojo roko vsem, ki so bili tako srečni, da so jo pričakali. Svet je bil spet lep in prepoln ljubezni in sreče. Nebo je bilo modro, kot bi ga kdo umil prav za ta veliki praznik.

Ves dan so prihajali od vseh strani v mesto. Utrujeni od borb, prašni od hoje, vendar nasmejani in veseli. Pesem je odmevala po ulicah. Mesto je dihalo in pelo s partizani.

V predmestju je proti hiši v zakotni ulici, kjer je živela Marjanka stopal partizan. Z brzostrelko prek ramen in v partizanski uniformi je gledal po hišnih številkah, dokler ni slednjič zavil skozi vrt k Okijevim.

Babica je sedela na dvorišču pred hišo in poslušala Marjo, ki se je malo prej vrnila iz mesta in ji pripovedovala o sprejemu partizanov. Starka si je kar naprej brisala solze.

Obe sta se obrnili, ko sta zaslišali trde korake po tlakovani poti za hišo. Zagledali sta partizana, ki je obstal in ju vljudno pozdravil. Marjo je stisnilo pri srcu.

»To je gotovo Marjankin oče!«

»Ali je tu pri Okijevih?« je vprašal ter rado vedno ogledoval vrt, ko da nekoga išče.

Mara je prikimala.

»Jaz sem Okijeva žena, kaj pa... — obotavljala se je, ker ni vedela, ali naj mu reče vi ali ti,

POIZVEDBA

Iščemo sled za padlo hčerko. Pisala se je Pepca DEZMAN in doma iz Sardinje vasi pri Sostrem, partizansko ime pa je imela Ada. Rodila se je 25. marca 1925, bila je visoke rasti in kostanjevih las. V II. grupi odredov je bila bolničarka in sicer v enoti skupaj z Rudolfom Čemazarjem. Starši so izvedeli, da so jo Nemci prinesli hudo ranjeno z rafalom v trebuh, menda na Dobrevlje 6. aprila 1943 še z neko pavlo partizanko. Možno je tudi, da se je to zgodilo od 5. do 9. maja 1943, ko je po zgodovinskih virih mogoče zaslediti hujše boje pri Spiku nad Trojanami, medtem ko za marec ali april o tem ni zapisov. Starše zanima predvsem, kje bi utegnil biti njen grob, zato objavljamo tudi njeno sliko. Vsako obvestilo bo dobrodošlo, pošiljajte pa jih na naslov:

Lucija DEZMAN
Sardinja vas 33,
p. Dobrunje 61261

Splošno mizarstvo

KRŠKO

z obrati v Krškem, Brestanici
in Kostanjevici

izdeluje

hotelsko, stavbeno in notranjo
opremo.

Za cenjena naročila se priporoča
delovni kolektiv.

PAPIRNICI KOLIČEVO,

pošta Domžale

Izdelujemo raznovrstne papirje, navadne in specialne lepenke, več vrst sestavljenih kartonov, zlasti s premazom oplemenitene kartone za grafično embalažo.

Cenjenim kupcem priporočamo nakup naših izdelkov.

DNEVNA SOBA FLORIDA EKSTRA

Zato vam priporočamo naše ekskluzivne udobne dnevne sobe

Florida extra
Aleksandra stereo
Patricia
Daniela
Claudia

cerknica
jugoslavija
telefon 79-080
telex 31-167

AGROSTROJ LJUBLJANA

LJUBLJANA, DRAGA 41

PODJETJE ZA IZDELAVO IN POPRAVILO KMETIJSKE
IN GOZDARSKE MEHANIZACIJE

Telefon:

gl. dir.: 57052

centrala: 55366

telex: 31271

telegram: Agrostroj Ljubljana, Ljubljana

p.p.: 61001 7/1

Konstruira, projektira in izdeluje najodobnejše naprave za namakanje z umetnim dežjem v stabilnih, polstabilnih in premičnih sistemih.

Z lastno mehanizacijo opravlja vsa melioracijska dela, vrši servis kmetijske mehanizacije in gozdarskih strojev ter avtomobilov Škoda, Simca, Saab in Land Rover.

Izdelujemo epoxa smole in kite odporne proti kislinam in alkalijem za uporabe v elektro, strojni, gradbeni in prehrabeni industriji.

GABER

Stari trg

KUHINJA VEGA 55

134

dokler se ni ojunačila in končala »... želiš?»

»Svojo punčko bi rad videl,« je nerodno nadaljeval, kot bi ga bilo sram neznosti.

Prav takrat je stopila na prag Marjanka v lepi ređi obleki.

»Poglej jo, tole je tvoja punčka!« Pokazala je na deklico, ki je obstala, ko je zagledala pred hišo tujega moža s puško.

Mara je prišla Marjanko za roko. »No, le pojdi dalje,« ji je smeje dejala, »tvoj očka je prišel!« Pomagala ji je po stopnicah.

Marjanka je nekaj časa gledala svojega očka, ki je med tem odložil brzostrelko in počepnil, da bi ji bil bliže. Mahoma se je zagnala vanj in ga stisnila okrog vratu. Dvignil jo je v naročje in jo nerodno poljubil na lička. Nič se ga ni bala.

Ogledoval jo je. »Torej to je moj otrok,« je ves blažen govoril, »to je ta nesrečna punčka, zaradi katere je Vida toliko prejkala!«

Marjanki ni bilo tuje, da ima očeta. O njem so ji pripovedovali ves čas, odkar je kaj razumela. O tem sta ji pripovedovali Mara in babica, največ pa Mihec, ki se ga je vsak dan spomnil. On je rasel z njo, kot je rasla sama. »Saj mora priti,« je govoril. »Je pač nekje daleč in je treba nanj počakati.« No, zdaj je tu!

O očetu so ji lahko pripovedovali, to ni bilo novo. Vsi sosedi so vedeli, da je Oki v taborišču. Marjanka pa tako ni poznala ne enega ne drugega. Sprejela je pač za očeta tistega, ki je prišel prvi. In ta, ki je prišel prvi, je bil njen pravi očka!

O, kako je bila ponosna nanj! Najraje bi ga bila pokazala vsem na ulici, kot če bi dobila lepo novo igračko.

Kmalu so res zvedeli vsi na ulici, da se je vrnil Marjankin očka, da ta njen očka ni Oki, ampak

135

136

pravi partizanski komandant. To ni bilo kar tako za drobno Marjankino družino. Radovedno so ga ogledovali, kadar je prišel k Marjanki, in si po tihem želeli, da bi se tudi sami lahko postavili s takšnim očetom.

Kako dolg nos je dobila jezična soseda, ko je videla, da Marjanka ni zapuščena sirota, »italijanski pankrt«, kot je rekla tedaj, ko so se prepirale, temveč, da ima deklica očeta in mater, ki je nista nikoli pozabila!

In ta komandant, tovariš Gaber, Marjankin oče, jim je moral na dolgo in široko pripovedovati o partizanskem življenju, o Vidi, ki je bila trenutno nekje v Dalmaciji. Tja da so odpeljali z letali vse matere z majhnimi otroki in vse stare ljudi iz tistih krajev, kjer je divjala zadnja nemška ofenziva. Vse partizanske bolnišnice so izpraznili in ranjence prepeljali v takrat že osvobodjena obmorska mesta. Posebno mali Mihec je bil radoveden. Nikoli mu ni bilo dovolj. Vse, prav vse je hotel vedeti, da je lahko drugi dan pripovedoval otrokom z ulice.

Dedek je bil bolj tih in je le včasih zini kaj modrega. Na skrivaj je ljubosumno pogledoval Marjanko, ki je zadovoljna sedela na očetovem kolenu. Čutil se je odrinjenega, nepotrebnega Marjanki. Njegovo mesto je prevzel očka, ki se je vrnil. Kako tudi ne, saj je bil pravi očka in še partizan povrh, torej za punčko dosti bolj zanimiv kot dedek, ki je bil že star in ga je bila že vse preveč navajena.

»Dokler se Vida ne vrne, naj Marjanka ostane še pri tebi,« je prosil Marjankin očka Gaber Maro. »Saj veš, da nimam prakse v ravnanju s takšnimi majhnimi otroki,« je nadaljeval in ljubeče gledal punčko, ki mu je sedela na kolenu.

MLADI V PARTIZANSKIH BRKINIH

Vsaj zahvalimo se jim!

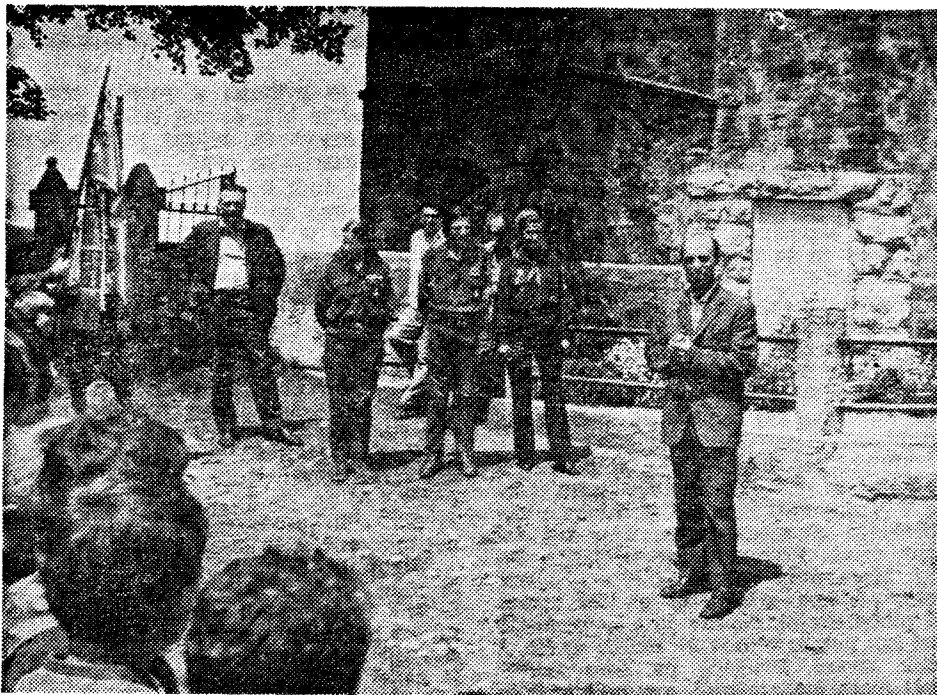
Pred občinskim praznikom Ilirske Bistrice in v počastitev 30-letnice ustanovitve OF so minulo soboto taborniki, mladi planinci in vojaki iz Ljubljane in Ilirske Bistrice obiskali partizanske Brkine. Taborniki in občinski odbor Zveze združenj borcev NOV iz Ilirske Bistrice namreč pripravijo vsako leto na občinski praznik pohod v Brkine, kjer se pozdravijo z nekdanjimi borci in partizanskimi materami. Spominski pohod se je začel pri Ambrožiču, kjer so partizani aprila leta 1942 prvič na Primorskem napadli Italijane, jih premagali in razorožili.

Od tod so šli mladi na Ostrožno Brdo, kjer so Italijani dan po porazu ustrelili prva talca v Brkinih, eno družino pa izselili. Taborniki in planinci so pred spomenikom položili venca, vojaki pa so izstrelili častno salvo.

Tačas so medvedki in čebelice, sprem-

ljali so jih taborniki odreda »Snežniških ruševcev« iz Ilirske Bistrice, obiskali partizanske matere v Ostrožnem brdu in okolici in jih obdarili. To je bilo veselo v skromnih domačijah v Brkinih! »Kako dobri ste otroci in kako vesela sem, da ste me obiskali!« se je solznih oči zahvaljevala 71-letna Antonija Krebelj z Ostrožnega brda. Potem je čebelicama Leji in Polonci pripovedovala, kako so prišli Italijani nekega aprilskega dne leta 1942 po kosilu in ji odpeljali moža. Pri cerkvi so ga še z enim vaščanom ustrelili. Bila sta prva talca v Brkinih.

Z Ostrožnega brda so šli taborniki in mladi planinci na kraj, kjer je bila med vojno bolnišnica VII. korpusa »Zalesje«. Tako skrita je bila, da so celo nekdanji borci v soboto komaj našli pot do nje. Mladinci bi še poslušali borce in nekdanjega intendanta bolnišnice Jožeta Petkovška, ven-

Pred spomenikom padlim borcem na Ostrožnem brdu je bila skromna spominska slovesnost. Taborniki so položili venca, vojaki pa so izstrelili častno salvo.

Taborniki in mladi planinci so obiskali partizanske matere in jih obdarili. Polonca, Lea in Mojca čestitajo 71-letni Antoniji Krebelj, vdovi po prvem talcu v Brkinih, za občinski praznik.

dar se jim je mudilo naprej na Prelože. Tu so jih domačini pogostili, nato pa so udeleženci pohoda odšli na Hrib svobode nad Ilirsko Bistrico.

Na Hribu svobode jih je pred spomenikom NOB pozdravil predsednik občinskega odbora Zveze združenj borcev NOV Ilirska Bistrica Jože Kirn. Med drugim je dejal: »Vsi vemo, koliko so Brkinci prispevali za svobodo. V Brkinih skoraj ni hiše, ki ne bi dala vsaj enega borca za svobodo. Bolj bi jim morali pomagati; ker pa nismo tako bogati, da bi jim precej dali ceste in tovarne, ki bodo nekoč zagotovo zrastle v Brkinih, se jim za njihovo trpljenje in žrtvovanje med revolucijo vsaj zahvalimo. Vaša pot med Brkince je zahvala mladim za vse, kar danes svobodni uživamo.«

Zvečer je tabornike, mlade planince, vojske in borce sprejel predsednik občinske skupščine Ilirska Bistrica Vito Dekleva. Mladinci so naslednji dan na slovesni seji občinske skupščine poročali o pohodu, ki je po mnenju vseh res lepo uspel.

Besedilo in slike:
MATJAZ VIZJAK

DOBRO JE, ČE VESTE

SAMO 30 ZASEBNIH ZDRAVNIKOV V SLOVENIJI je došlo dovoljenje za privatno prakso, kakor to dopušča republiški zakon. Občinske skupščine smejo dovoliti zasebno zdravniško prakso le v izjemnih primerih. Sicer pa je v naši republiki 2090 vseh zdravnikov, kar pa ni dovolj za vse stroke zdravstvene službe.

TRI MILIJONE IN POL LJUDI UMRE OD LAKOTE NA LETO NA SVETU, vendar ne morda zaradi tega, da bi kmetijstvo in živilska industrija ne dajali dovolj živeža za prehrano vsega svetovnega prebivalstva. Vzrok so neurejene gospodarske, mednarodne in socialne razmere na svetu. Zato v prihodnje tudi sodobna kemija z novimi načini pridobivanja živeža ne bo mogla odpraviti lakote sama na sebi. Sicer se gospodarstveniki najbolj bojijo pomanjkanja živeža že v bližnji prihodnosti zaradi pospešenega naraščanja števila svetovnega prebivalstva. Zato so pogosto v razpravi novi načini pridobivanja živil, med drugim pridobivanje beljakovin iz nafte. Na sedanji razvojni stopnji živilske kemije pa je pridobivanje beljakovinskih krmil (za živino) mnogo predrago v primeri z ribjo moko in oljnimi pogačami, še precej dražje pa bi bile iz nafte pridobljene beljakovine, ki bi jih primerno predelali. da bi dobili užitna živila za ljudi.

GROŽI SE ENA ZELO RESNA NEVARNOST: že kakšnih 500 velikih potniških letal z nadzvočno hitrostjo je dovolj, da zemeljsko ozračje že v pol leta izgubi polovico ozona. To je ugotovil ameriški učenjak Harold Johnson. Izguba ozona bi bila za človeštvo usodna. Doslej je ozon v višjih plasteh zemeljskega ozračja vpiljal smrtonosne ultravijolične žarke, ki jih izžareva sonce. Če bi ozona ne bilo več dovolj, bi ti žarki prodirali na zemljo in bi kmalu zatrli vse življenje. Poprej so mislili, da sodobni letalski motorji ne izločajo toliko dušikovega oksida, ki lahko bistveno spremeni ozračje, novejša meritve pa so povzročile upravičen preplah.

VEZENINE MARIJE TEREZIE NA TRSATU. Ime avstrijske cesarice Marije Terezije je še dandanes dobro znano tudi med preprostimi ljudmi, pač zaradi številnih »zabeljenih« legend o tej vladarici in delno zaradi nekaterih gospodarskih in prosvetnih reform, ki jih je nadaljeval Jožef II. Manj znano je, da cerkev na Trsatu nad Reko hrani v svoji zakladnici tudi dragocena oblačila z vezeninami Marije Terezije. Ni ugotovljeno, kako so te vezene prispele na Trsat, hudomušneži pa menijo, da se je vročerkarna cesarica hotela odkupiti za svoje skrivne grehe.

KATERI KRAJI V NASI DRŽAVI — V DALMACIJI — SO NAJBOLJ SONČNI? Ugotovitev, koliko sončnih ur na leto in zlasti v letoviškem obdobju je v posameznih krajih, je pomembna — ne le za turistično propagando. To zanima seveda zlasti zdravstvene delavce in bolnike, ki potrebujejo mnogo sonca. Po zanesljivih vremenoslovskih podatkih za daljše obdobje je poleti in jeseni največ sončnih dni na Hvaru, Visu, v Komizi in Jelsi. Julija je na Hvaru na dan povprečno po 12,3 ure sonca, na Rabu, v Splitu in Dubrovniku pa 12 ur, avgusta pa na Hvaru 11,2 ure, v Dubrovniku 11 ur, v Splitu 10,9 ure, na Rabu 10, v Kopru 9,4, na Reki in v Senju po 9 ur itd. Septembra pa ima največ sonca Dubrovnik.

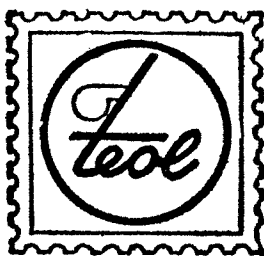
HLADNOKRVNOST VARUJE PRED POAPNENJEM OŽILJA... Ta ugotovitev se zdi precej resna spričo raziskovanj gruzijskih zdravnikov, kardiologov. S številnimi poskusi pri živalih so dognali, da arterioskleroza povzroča ne le prevelika količina holesterina v krvi, marveč jo pospešujejo tudi razne živčne motnje...

UMRLJIVOST ZA RAKOM NA PRVEM MESTU V NEMCIJI! Na drugem mestu je umrljivost zaradi bolezni srca in ožilja; primeri te umrljivosti naglo naraščajo, vendar še zmeraj največ ljudi umre za rakom. Še nadalje narašča umrljivost zaradi prometnih nesreč; lani so prometne nesreče v ZR Nemčiji zahvalele okrog 2500 več smrtnih žrtev kakor pa predlanskim.

TEOL

tovarna pomožnih sredstev,
sintetičnih pralnih surovin
in tehničnih olj

LJUBLJANA, Zaloška 54

IZDELUJE:

Tekstilna pomožna sredstva,
usnjarska pomožna sredstva,
surovine in detergente
za šampone, sredstva za hlajenje
pri obdelavi kovin, lepilo
za čevljarstvo industrijo,
etoksilirane proizvode.

Fotoreporterska služba med NOB

Zdravko Kržišnik V boju za ohranitev spominov

Tisti dan, ko je Zdravko Kržišnik stopil z materjo v trgovino gospoda Šmuca, je bil odločen za njegovo fotografsko pot. Mati je prišla iz velike hiše, kjer je čistila stopnišča, Zdravko pa je pobegnil nič kaj prijaznemu črko-slikarskemu mojstru, ki je vajence pretepaj za vsako malenkost. Prijazne in tople besede gospoda Šmuca so fanta takoj ogrele. Po tistem je bil mladi Zdravko stalen gost v njegovi trgovini. Bil je navajen dela, saj je že kot štiri-najstletni fant hodil razkladat premog na železniško postajo, in preden je zjutraj odšel v šolo, je pomagal branjevkam na trgu razvažati sadje. Tudi trgovec Šmuc je bil vesel pridnega fanta, ki mu je vsak dan pospravil po trgovini, in v zahvalo mu je ob novem letu poklonil fotoaparata. Zdravko Kržišnik še danes hrani fotografije, ki jih je posnel

park, ko je na Celovski cesti zagledal kolone italijanskih vojakov. Pogled je bil mučen in pretresljiv. Ob pogledu na Badoglijeve vojake se je spomnil dni, ko so ga v Logatcu ujeli zaradi nošenja prepovedanega blaga in ga tudi pošteno pretepli. V prsih je začutil skeleč upor in odločnost, s katero se je postavljaj sovražniku po robu že v prvih dneh okupacije. »Ljubljano so obdali z žico, toda delovanje napredne mladine in OF niso mogli zaježiti!« je s posebnim podarkom dejal Zdravko Kržišnik.

»Ko so se začele v Ljubljani okupatorske racije, sem vedel, da bom moral v gozdove. Prek terencev z Viča mi je uspelo dobiti povezavo s partizani in 9. maja 1942 sem zapustil okupirano Ljubljano. Na rame sem si naložil koš, obul blatne gozdarje, oblekel raztrgan površnik in vtaknil v žep delavsko knji-

brigadi in v tem času je pomagal pripraviti več kot šestdeset partizanskih mitingov, na katerih je tudi sam sodeloval. Za požrtvovalno delo v propagandi je bil pozneje celo odlikovan.

»Nekaj težkih trenutkov sem preživel tudi v času neprestanih bojev in pohodov. Ko smo Prešernovci napadli Leskovco, me je nekdo obdolžil, da sem pobegnil s položaja. Vzeli so mi čin zastavnika. Lahko si mislite, pod kakšnim psihičnim pritiskom sem bil vse do napada na Turjak, ko mi je uspelo dokazati, da so bile obtožbe krivične. Med napadom na Turjak sem fotografiral ves potek bojev in posnel dvanajst leica filmov, ki sem jih v Dolenji vasi zaplenil italijanskemu oficirju s kamero vred. Po bitki sem filme spravil v železno kaseto in jo zakopal na turjaškem pokopališču. Po vojni pa kasete na tistem mestu ni bilo več. Ostala mi je samo zapiščina, ki sem jo skril v Cerknem in še tisti filmi so bili delno pokvarjeni.«

V začetku septembra leta 1944 je prišel v brigado odlok iz 31. divizije, da mora tovariš Zdravko Kržišnik oditi v AGITPROP glavnega štaba v Črmošnjicah. Težko se je bilo posloviti od tovarišev, sicer pa, saj so ostale vezi med njimi trajne.

»Pohod v Črmošnjice se je vlekel šest dni in noči. Po enomesečnem tečaju v Vojni vasi sem bil dodeljen v fotosekcijo glavnega štaba, kjer sta takrat delala France Cerar in Jožica Jerač. Moja prva naloga je bila ureditev fotografskega arhiva, ki ga do takrat ni nihče urejal, čeprav je bilo posnetih več kot petsto filmov. Prinašali so jih iz vseh strani. Drugače pa smo takrat bolj malo fotografirali, ker ni bilo foto materiala. Posnel sem le nekaj fotografij na letališču v Gribljah, od koder so odvažali ranjence, ko sem že dobil posebno nalogo.«

Oktober je bil, ko se je oboroženi partizan napotil v Renče na Primorsko. »Glej, da dobiš čimveč fotomateriala!« mu je ob slovesu naročila načelnica sekcije Vera Savič. S seboj je vzel fotoaparata, saj še pomislil ni, da bi se na tako dolgo pot odpravil brez njega. Med potjo je imel res kaj fotografirati! Srečno je prispel v Renče pri Gorici, kjer je začel z organizacijo nabave fotografskega materiala. Pri delu mu je bila v veliko pomoč družina Fajt; katere gospodar je bil nabavni aktivist. Za nabavo materiala z gorenjske strani je vzpostavil zvezo z aktivisti v Novakih, od koder je dobil filme in plošče.

papir pa je prihajal z goriške strani. Problemov je bilo skoraj toliko kot nabranega materiala, čeprav je bilo slednjega za dva polna voza.

Seveda, tudi fotografiral je in šest filmov je imel že posnetih, ko je na poti iz Novakov v Renče padel v zasedo. Izgubil je fotoaparata z nahrbtnikom in filmi vred — res smola!

»Iz Renč, kjer je bil zbirni center, smo peljali fotografski material z dvema živinskima vpregama do Pivke,« se spominja tovariš Kržišnik, »kjer je bilo treba ves material na hrbtih prenesti čez železniško progo. Na poti nazaj sem dobil za spremstvo šest oboroženih partizanov. Leti so mi pomagali pod Mašunom fotomaterial spet naložiti na vozove, ki so jih priskrbeli terenci. Po mesecu dni smo prek Broda na Kolpi končno srečno prispeli v Belo krajino.

Utrujen, da bi bolj ne mogel biti in poln mrčesa, sem prispel v štab. Sicer pa ne vem ali sem bil bolj srečen zaradi opravljene naloge ali bolj izmučen od naporov. Delo v fotosekciji se je nadaljevalo in materiala je bilo toliko, da smo ga uporabljali pozneje celo v Trstu na Via Carducci 6, kjer se je nekaj časa zadrževala naša fotosekcija.«

Dne 10. maja je prišel Zdravko Kržišnik s tovariši v Trst in julija 1945 je postal fotograf pri IOOF v Ljubljani. Od fotografije se tudi pozneje ni mogel posloviti in si je z njo celo priskrbel pokoj potem, ko je bil vrsto let fotograf pri Tajništvu za notranje zadeve v Ljubljani.

Ko sva se poslovila in je spravil album, kjer hrani več kot petsto fotografij iz časa narodnoosvobodilnega boja, se je odpravil za hišo na vrt, kjer preživi večino dneva... Starejši sin se je prav takrat odpravljaj na magistrat, kjer si s fotografiranjem služi kruh. Časi so se spremenili, tradicija pa je ostala!

SILVO TERŠEK

AGITPROP na pohodu iz Skrada v Trst aprila 1945 (Foto: Zdravko Kržišnik)

v tistem času, in ki ga spominjajo na toliko stvari.

Rodil se je v Dolenjem Logatcu leta 1921. Oče je bil čevljar, ki vrsto let ni mogel dobiti stalne zaposlitve, in tako je Kržišnikova družina v tistih dneh okusila več slabega kot dobrega. Med veliko gospodarsko krizo leta 1926 je zmanjkalo denarja celo za najemnino, pa so se morali preseliti kar pod milo nebo. Ni čudno, da fant v takih razmerah v šoli ni ravno najboljše izdeloval. Očetu je malo pred začetkom vojne končno le uspelo odpreti manjšo obrt in Zdravko se je leta 1940 izučil za črko-slikarja. Ljudje, ki so ga poznali, pravijo, da je bil rojen za slikarja. Bržkone bo to tudi držalo, kar potrjujejo tudi številne oljne slike po stenah stanovanja na Taboru, kjer živi danes.

Leta 1940, ko je že močno dišalo po vojni je bil Zdravko Kržišnik v skupini napredne ljubljanske mladine. »Posebno dobro se spominjam prvomajskih sestankov — predvsem tistega pri tovarišu Putrihu na dan obletnice ruske revolucije. Takrat so mi zaupali nalogo, da na vrata policije narišem srp in kladivo. Nalogo sem opravil, a me je v zadnjem trenutku izsledila policijska patrula. Poskušal sem zbežati, pa so me ujeli in zaprli v Šempetrsko kasarno. Šele po nekaj dneh je očetu uspelo pregovoriti načelnika ljubljanske policije, da so me izpustili.« Posledice niso izostale, Zdravko Kržišnik je ostal trajno zapisan v policijskih aktih!

Okupacija ga je zatekla v Ljubljani. Z ženo je hotel pravkar zaviti v tivolski

žico. Do bloka me je spremila žena, ki je — dokler nisem prišel čez — zabavala in motila italijanske vojake. Še istega dne mi je uspelo priti v Dolomitski odred.« Sledila sta dva meseca pohodov na področjih Babne gore, Šujice in Polhovega gradca.

»Že dan po mojem prihodu v odred smo za Bokalcami padli v italijansko zasedo, kjer sem doživel ognjeni krst brez orožja v roki. Napeto je že bilo takrat, toda še malo ne tako kot nekaj dni pozneje, ko smo na cesti med Dobrovo in Šujico napadli kolono italijanskih karabinjerjev. Ropotalo je in bojni motivi so prav lakomno klicali po fotografskemu zapisu. Zal takrat v odredu ni bilo nikogar, ki bi imel fotoaparata...«

Konec maja je odšel Zdravko Kržišnik s skupino petnajstih prostovoljcev na Gorenjsko. V te kraje pa je bil zaljubljen, saj je bil njegov oče doma iz Žirov. Zdravko je vse počitnice mladinskih let preživel sredi tamkajšnjih hribov, ker se je lahko dodobra naučil naravnih lepote.

S skupino, v kateri je bil tudi Ključov Joža, se je priključil škofojloški četi, kjer je postal kuhar. Četa se je zaradi stalnega prihoda ljudi tako povečala, da je bilo že onemogočeno neopazno gibanje po loških gozdovih. In spet je bil Zdravko tisti, ki se je med prvimi prostovoljno javil za odhod v Žirovsko četo. »Tu sem srečal nekoga, ki je prišel iz Žirov s fotoaparatom, s katerim sem naredil v partizanih prve posnetke, ki jih hrani loški muzej.«

Dne 4. julija 1943 je postal propagandist v Prešernovi brigadi, ker takrat še vedno ni bilo dovoljeno fotografiranje. Spominja pa se, da so na sprožilec fotoaparata včasih pritiskali komisarji in komandanti in je tudi večina starega arhiva posnetkov iz NOB rezultat njihovega dela. Zdravko Kržišnik je v Prešernovi brigadi izdajal tudi brigadno glasilo »Gorenjski fantje«. Ker partizanskih akcij ni bilo mogoče posneti s fotoaparatom, sta jih Zdravko in Stane Keržič risala s svinčnikom. Izšle so tri ciklostirane brošure s štiriindvajsetimi stranmi. Propagandni oddelček Prešernove brigade se je kmalu povečal na šest delovnih moči. Leto dni je bil v

Člani fotosekcije
Glavnega štaba
NOV IN POS
Ivanka Rojšek,
Zdravko Kržišnik,
Jožica Jerač,
Franci Cerar,
Peter Jaklič,
(Foto: Zdravko Kržišnik)

POPRAVEK

V prejšnji številki je prišlo v prispevku o fotoreporterju Stanetu Leonardiču do nekega napaka, za katere se opravičujemo. Pravilno je: »V Radečah, kamor se je umaknil pred italijanskimi fašisti...«, Jože Petek je padel prve dni januarja 1945 nad Lučami v Zgornji Savinjski dolini in ne nad Dolskim ter »Bataljon, ki je 26. septembra 1943 prebredel Savo, je vodil komandant Janko Sekirnik — Simon«.

ŽALOSTNO

Veliki plakat po vsem Grosupljem so ves teden opozarjali na proslavo v počastitev tridesete obletnice OF, ki je bila v dvorani TVD Partizan.

Kot uvod sem prebral črtico Marije Kolarjeve »Zadnja šolska ura«. Dotlej neznan tekst mi je segel globoko v srce, saj je v njem avtorica živo naslikala življenje otrok v nekem nemškem koncentracijskem taborišču. Pred našimi očmi je vstalo trpljenje, kruta ročnica o početju nacistov, zadnji govor učitelja in nazadnje dim iz krematorijev, kjer je našel tudi on, izmed tisočev dobrih ljudi, svoj poslednji dom. Nato je mladinski pevski zbor iz Grosupljega pod vodstvom profesorice Mojce Intihar zapel štiri pesmi. Kako lepo zveni iz otroških grl pesem o sreči domovine! Predsednik krajevnega organizacije SZDL Karel Hočevar je pripravil pozdravni govor in spregovoril nekaj besed o pomenu praznovanja tridesete obletnice OF, o zgodovini dolgoletnega boja našega delovnega človeka in o današnjem življenju. In že je prišla vrsta na mlade harmonikarje.

V Grosupljem imamo zaradi pomanjkanja prostora že drugo leto zasilno glasbeno šolo, kjer se mladi z veseljem in vztrajnostjo uče glasbe. Tokrat se nam je predstavilo pet mladih glasbenikov in človek jim je kar zavidal, tako lepo so zaigrali. Navdušeno je dvorana pozdravila tudi trojico vojakov, ki so se izkazali z odlično pripravljenim recitalom. Bili so malce v skrbeh, da jih ljudje ne bodo razumeli, saj so govorili v srbohrvaščini. Toda kdo bi ne mogel razumeti pesmi o domovini, tovaršu Titu in o padlih herojih! Četrtošolka je prebrala prozajni tekst »Vrnili se bom, mama!«. A se ni vrnil, in ko ji je sinov tovariš prinesel njegove stvari, ni zajokala. »Padel je za domovino«, je dejala. Kako težko je danes to domneti! Že precej časa vodi tovariš Viktor Žnidaršič tamburaški zbor in njegovo delo ni ravno lahko. Starejši člani odhajajo, komaj se dobro naučijo, in njihova mesta zavzamejo mlajši. Pohvaliti moramo letošnjo novo skupino, saj nam je lepo zaigrala in kot vedno bila deležna tudi zasluženega priznanja. »O, domovina, smo te li ljubili dovolj?« sem recitirala v pesmi Petra Levca. Prepričana sem, da so jo ONI dovolj ljubili, nisem pa prepričana, če jo mi ljubimo in spoštujemo dovolj. Ob koncu programa je možki oktet zapel tri pesmi o domovini...

Če zapišem, da je program dobro uspel, bo brž kdo trdil: »Seveda, vsak berač svojo malho hvali!« Toda kolikor je bila kulturna prireditel v počastitev 30. obletnice OF na hitro pripravljen, si upam trditi, da je tudi dobro uspela. Kdo ima glavne zasluge, bi vam ne vedela povedati, ker pravega organizatorja ne poznam. Vsak je prispeval delček in predstavili smo program, ki se nam ga ni treba sramovati. Žal mi je le, da je bila udeležba tako maloštevilna. Sprva sem celo mislila, da bomo govorili prazni dvorani. Je bila za to vzrok nadaljevalka »Mestece Peytona?« To reč, dokler bo na sporedu ta nadaljevalka, v Grosupljem menda res ne bo potrebujemo dvorane, četudi si jo močno želimo. Ali pa bo treba v prihodnje prelistati televizijski program in izbrati takšno uro, ko ljudje doma nimajo kaj početi. Toda, to ni opravičilo — to je žalostna resnica o prebivalstvu našega kraja!

ALENKA TRONTIČ

Nagrajeni prispevek

OBISK PRI STAREM BOLJŠEVIKU

SEDEM LET IN TRI MESECE

Bilo je pred tremi leti.

V Cerknem smo praznovali petdeseto obletnico ruske revolucije. Za šolarje je bila proslava ob štirih popoldne, za osmošolce in vaščane pa ob osmih zvečer. Na slavo so povabili tudi starega možakarja Janeza Mažgona, po domače Zverino iz Čela, ki je aktivno sodeloval v revoluciji. Predstavnik borbevske organizacije so mu čestitali in mu tudi izročili odlikovanje in denarno nagrado, saj se zaradi visoke starosti ni mogel udeležiti sprejema v Ljubljani. Drugi dan smo se v šoli domenili, da bomo tega do takrat skoraj neznanega sovaščana obiskali in ga poprosili, naj nam pove nekaj spominov iz tistih dni. Naši prošnji je rad ustregel. Posedli smo okrog njega in začel nam je pripovedovati kroniko svojega življenja v Rusiji.

Ker vem, da bo njegova pripoved zanimala tudi mlade bralce »TV 15«, vam prispevek o starem boljševiku pošiljam, čeprav malo pozno.

— Takrat so bili naši kraji pod Avstro-Ogrsko. Bilo je leta 1914, prav na dan praznika naše župnije, ko sem se priključil polku v Trstu. Tu nisem ostal dolgo. Prišel je ukaz in premestili so nas na fronto v Galicijo. Tam je bilo hudo. Vsak dan smo se spopadali z Rusi in kri je tekla v potokih. Mislim, da so bili Rusi boljši vojaki kot Avstrijci. Ko so se nekega dne z vso silo zapodili proti našim rovom, je bilo boja kmalu konec in polk povsem razbit. Nekaj vojakov je padlo, nekaj zbežalo, mnoge so tudi ujeli. Avstrijci so potem v zaledju zbrali vse prežvele in sestavili nov polk. Potem sem jo zopet mahnil na fronto. Tudi takrat se nisem dolgo bojeval. Pri nekem umiku so me ujeli in vojna se je vsaj zame končala. Rusi so me poslali v ujetniško taborišče, kjer sem ostal do spomladi leta 1915.

Iz taborišča so nas pošiljali h grofom, da smo jim pomagali obdelovati zemljo. Z nekaj ujetniki

sem najprej delal v tako imenovani Tambovski guberniji. Delal sem pri grofici Mariji Vladimirovi Katkovi. Bila je vdova, mož ji je padel na fronti, in zelo bogata. Da si boste lahko predstavljali, kolikšna je bila njena posest, vam povem, da je bila razdeljena na trinajst graščin, da je vse skupaj merilo devetindevetdeset tisoč desetnin in da je ena desetina po naše malo manj kot en hektar. Pozneje sem delal v Samarski guberniji kot gozdarski delavec. No, sicer pa so nas uporabljali za vsa mogoča dela. Spomnim se, da

mu so pravili Romov in drugemu Mamontov. Jaz sem stopil v Romov odred. Od začetka nas je bilo malo, potem pa iz dneva v dan več. Pravi ples se je začel šele takrat, ko je proti revolucionarnemu nastopila bela garda. V Sibiriji je belogardiste vodil admiral Kolčak in z njegovimi vojaki smo se velikokrat spopadli.

»Se katerega boja posebno dobro spominjate?«

— Zadrževali smo se blizu mesta Kamen, ob reki Ob. Dobili smo ukaz, da napademo mesto. Bilo nas je okrog osemdeset bolj-

smo med drugim delali tudi železniški predor blizu Volge. Od tam sem prišel proti koncu leta 1916 v Sibirijo. Zaradi kruha, so nam rekli. Veste, v evropski Rusiji je takrat zaradi vojne primanjkovalo kruha, Sibirija pa ga je imela na pretek. Delal sem pri nekem kmetu v Altajski guberniji.

Kmalu za tem je začelo v Rusiji vreti.

Boljševiki so hodili iz kraja v kraj in pozivali ljudi k upor. Tudi k nam sta prišla dva. Ene-

ševikov. Po polnoči smo se splazili v mesto. Napadli smo tako nepričakovano in silovito, da so jo belogardisti takoj popihali iz mesta. Drugi dan so jim prišli na pomoč novi vojaki in tako smo se morali iz že zavzetega mesta umakniti.

»Kdaj ste se odpravili proti domu?«

— Ko je bila garda dokončno uničena, so nas odpustili iz vojske. Vsak je lahko šel, kamor je hotel. Moja edina želja je bila, da se čimprej vrnem domov. Prav takrat pa sem zbolel in tako se je moje bivanje v Rusiji podaljšalo še za tri mesece, ki sem jih prebil v bolnišnici. Potem sem se odpravil na pot. Potoval sem z vlakom v živinskem vagonu. Bilo nas je več Jugoslovancev. V nekaterih mestih smo se zadrževali tudi po teden dni in tako smo na domača tla stopili šele čez kake tri mesece. V Mariboru nas je sprejel neki jugoslovanski narednik in nam povedal, kam kdo gre. Meni je rekel, da bom moral v Italijo. Debelo sem ga pogledal. Menda je opazil moj vprašujoči pogled in prijazno mi je pojasnil, da so Primorsko okupirali Italijani. Odsel sem na italijanski konzulat, od koder so me napotili v Postojno. Tu so me dolgo zadrževali in zaprli v kaj čudno luknjo, kjer sem skupaj z nekim tihotapcem trinajst dni preklinjal Italijo. Četrtega dne so me odpeljali na občino. Po treh dneh zadrževanja so mi dali nekaj lir in me poslali domov.

Prag domače hiše sem prestopil 28. oktobra 1921!

»Kako dolgo je vse to trajalo?«

— V Rusiji sem bil sedem let, tri leta v evropski Rusiji in štiri leta v Sibiriji — bolj natančno: sedem let in tri mesece.

»Hvala, Janez Mažgon!«

Ob slovesu nam je stari Zverina dejal, da bi rad še enkrat videl ruske kraje, kjer se je boril in kjer so bili ljudje tudi dobri z njim... »Želja se mi verjetno ne bo izpolnila!« se je žalostno nasmehnil.

IVAN URŠIČ

KRAMLJANJE

Spoštovana urednica!

Sprva smo premišljevale, kam naj pravzaprav naslovimo naše pisemce. No, pa smo se naposled odločile, da ga pošljemo kar vam, čeprav so zapisane besede namenjene vsem članom uredništva borbevskega glasila.

Kot članice tekmovalne ekipe iz osnovne šole v Slovenskih goricah bi se vam rade najtopleje zahvalile za knjige, ki smo jih prejele kot nagrado na tekmovanju za pokal »Bratov Rešev« v Destrniku pri Ptuj, kjer smo se pred kratkim pomerili v znanju zgodovinskih dogodkov iz našega narodnoosvobodilnega boja. Obiskujemo šele peti razred osemletke in smo ponosne, da smo premagale ekipo šestih, sedmih ter osmih razredov. Veste, vse tri zelo rade beremo knjige in smo se jih zelo razveselile. Nič manj nismo bile vesele prispevka o našem tekmovanju, ki je bil objavljen v »TV 15«, in tudi slika, na kateri je Milan Bezjak iz petega razreda s pokalom v roki, je bila največja na tisti strani.

Hvala vam!

Pošiljamo vam tople pozdrave s »sončnega griča in bisera Slovenskih goric«, z Destrnika pri Ptuj.

Marija Zelenik
Kristina Novak
Milena Bezjak

Drage deklice!

Četudi bi pisemce nasloville kam drugam, bi se verjetno naposled le ustavilo na moji mizi. Pošteno se namreč razjezim, če kakršenkoli prispevek mladih zgreši svojo pot... Poznajo me in tako ni strahu, da bi se vaše besede kdaj izgubile. Iskreno vam čestitam in želim, da bi to zahvalno pisemce ne bilo zadnji pozdrav treh biserčkov s sončnega griča.

Lepo pozdravljene!

MILENA

Draga Milena!

Prišel je čas, ko se moramo posloviti od prelepih dni, ki smo jih preživeli v osemletki. Smo na končnem izletu. Topli jutranji žarki me gladijo v sobi Tičarjevega doma na Vršču. Gledam visoke gorske vrhove, ki jih osvetljuje zlato sonce in se čudim lepotam naše domovine. Narava me prevzema. V tej pusti osamljeni divjini mislim na vas in pišem te vrstice. Pred nami je še dolga pot. Ogledali si bomo blejski grad pa izvir Trente in se z žičnico povzpeli na Vogel. Včeraj smo si ogledali najlepšo podzemeljsko jamo: Postojnsko jamo. Se in še bi govorila, a mi zmanjkuje prostora, zato samo še lep pozdrav iz prelepih krajev naše domovine.

Nataša Kajin

Podklanec 15
p. Vinica pri Črnomlju

Draga Nataša!

Zveni kot slovo, a vendar boš zdaj stopila na pot, s katere bo vsak tvoj zapis še bolj dobrodošel. Vso srečo ti želim in hvala, da si se me spomnila.

Lepo pozdravljena!

MILENA

NE POZABITE, DA JE
RUBRIKA
»KRAMLJANJE
VAŠA TRIBUNA, ZATO
PISITE!

BESEDE IN DEJANJA

Zakaj raje uvažajo kot izvažajo

Obračunano po službenem tečaju, uvožena jabolka stanejo uvoznika 1,68 dinarja kilogram. Prodajali pa so jih celo po 10 dinarjev. Če računamo stroške, tveganje in izgube, ta razlika najbolj jasno govori o razbojniških hotenjih vseh tistih, ki so sodelovali v tej prodaji jabolka. Toda vseeno je posebno zanimiv zakoniti obračun reeksporterjev in drugih uvoznikov, ki je nekako takšen:

Prodajna cena veletrgovcu — 3,20 din za kg, uvozna cena 1,68 din, celotni dobiček 1,52 din za kg.

To pomeni, da reeksporterji in uvozniki delajo dobičke po 90 odstotkov, če obračunavamo devize po uradnem tečaju. Nekateri uvozniki pa so se pogodili tudi za 2 liri nižjo ceno pri kilogramu jabolka, pripeljanih na našo mejo. Vjesnik u srijedu, 10. junija 1971

Z dopusti kaže čedalje slabše

Vse manj delovnih ljudi, zlasti tistih z nizkimi osebnimi dohodki, do 1000 dinarjev na mesec, v času dopusta odhaja na dopust. Previsoki življenjski stroški (ali prenizki dohodki, kakor hočete), sorazmerno visoke cene v sindikalnih počitniških domovih in vedno manjše število let-teh, so glavni vzroki za ta pojav. V Jugoslaviji zasluži petina vseh zaposlenih, to je okrog 800.000 delavcev med 800 in 1000 dinarjev mesečno. 27.000 delavcev pa zasluži celo manj kot 400 dinarjev. Razumljivo je, da ti delavci takorekoč ne vedo, kaj je dopust na morju ali planinah ali kjerkoli izven njihovega kraja. Vendar si tudi mnogi drugi, ki zaslužio več kakor 1000 dinarjev na mesec, ne morejo privoščiti pravega dopusta v sindikalnih počitniških domovih. Ne samo, da cene v sindikalnih počitniških domovih naraščajo v skladu z drugimi cenami in da podjetja same del stroškov nadomeščajo iz fondov (ostalo pa naj dajo zaposleni iz osebnih dohodkov ob letovanju), teh domov je tudi vedno manj. Tako tudi tisti, ki bi zmogli ceno letovanja v počitniškem domu (družinsko letovanje velja ponekod tudi preko 2000 dinarjev za teden do 10 dni), ne morejo vsi priti na vrsto, saj so kapacitete preostalih domov premajhne. V letošnjem letu bo počitnikovalo še manj delavcev kot sicer, ne samo zaradi devalvacije, pač pa tudi zato, ker bodo morali v 60 odstotkih podjetij (velja za Jugoslavijo), delavci prispevati za dopust iz lastnega žepa. Ljubljanski dnevnik, 8. junija 1971

Kvalificirani odhajajo

Poglejmo si strukturo naših ljudi, ki delajo zunaj. Iz Slovenije je odšlo 80 odstotkov ljudi, ki so že delali v Sloveniji, se pravi niso šli nezaposleni ampak zaposleni. Kvalifikacijska struktura tistih, ki delajo zunaj, je v Sloveniji takšna, da imamo 52 odstotkov tistih, ki delajo zunaj, kvalificiranih delavcev. V Turčiji je struktura 12 odstotkov kvalificiranih, Italijanov je 8 odstotkov kvalificiranih, vse ostalo so nekvalificirani.

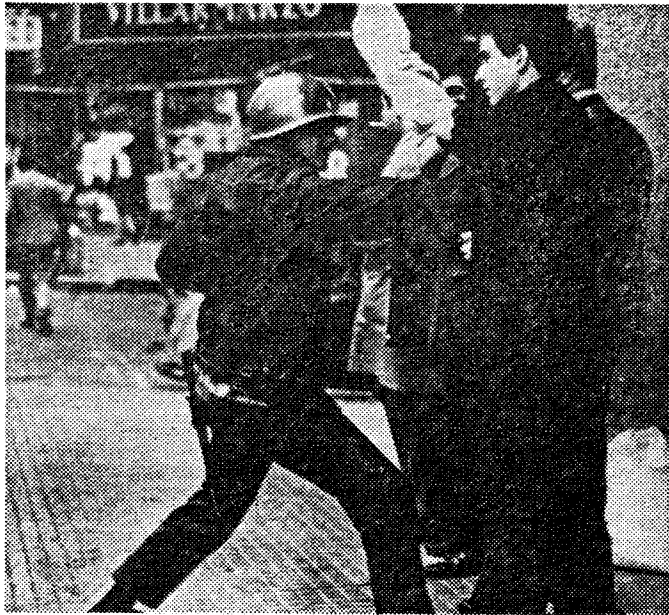
Komunist, 4. junija 1971

Dr. Ernest Petrič o socializmu

Ali smo se poslovlili od socializma? Odgovorjam kategorično: NE! Proizvodna sredstva in odločanje o presežnem delu, kar je za socializem odločilno, so pri nas bliže ljudem, kakor morda v masikateri deželi, ki ji je naš socializem vprašljiv. Od naše nekdane vizije socializma, v katerem »ne bo davkov ne policije« pa smo se res morali poslovliti.

Večer, 1. junija 1971

Vrenje v Južni Ameriki

Urugvajski vojak preiskuje sumljive osebe

Po zadnji svetovni vojni smo bili priče treh velikih revolucij. Začelo se je na Kitajskem, kjer se je sicer revolucija začela že davno prej, toda zmagala je šele po zadnji vojni. Sledil je Vietnam, kjer oboroženi boji še zdaj traja. Nato je prišel na vrsto Alžir. V Južni Ameriki pa smo bili vajeni bolj ali manj operativnih vojaških udarov, ki niso veliko spremenili v družbenem redu, menjale so se samo osebnosti ali pa pokrovitelji.

Toda v zadnjem desetletju smo priče vedno bolj odločne usmeritve na levo v Južni Ameriki ali kakor ji drugače pravimo, v Latinski Ameriki. Čeprav Kuba zemljepisno ne spada v Južno Ameriko, je vendar član skupnosti narodov z romanskimi pogovornimi jeziki. Zdi se, da je kubanski primer ali zgled odločilno vplival na vrsto dežel v Južni in srednji Ameriki, kjer se ljudje hočejo otresti tujega, predvsem izkoriščanja ZDA in zaživeti boljše življenje. V vrsti držav Latinske Amerike že leta divja po džunglah gverilska vojna, ki ima za cilj spremembo družbenega reda. ZDA seveda pomagajo vladam, ki se bojujejo proti gverilcem, na vse možne načine. Za zdaj še v okvirih zakonitih možnosti, predvsem z denarno podporo, podporo v orožju in materialu in pri urjenju, z nasveti prek številnih svetovalcev, odstopanjem znanstvenih dosežkov itd. Vsak hip pa taka oblika zakonite pomoči preraste v neposredno intervencijo ali celo napad, podobno kot se je to zgodilo v Vietnamu, ko saigonski režim ni več sam zmožal braniti samega sebe.

ZDA se gre predvsem za njen denar, ki ga že več desetletij nalaga v razne panoge gospodarstva. Seveda ne z željo, da bi ljudem pomagala, ampak da bi dobila naložbe bogato poplačane.

Zanimiva je vloga komunističnih partij v južnoameriških državah. V večini primerov nimajo posebnega vpliva na množice, zlasti ne na zelo zaostale kmete. Gverilska gibanja ponekod le životarijo in čakajo preobrata.

Največja napaka KP je bilo posnemanje evropskih zgledov, zlasti tistega, ki nam ga je ponujal Stalin. Posledice so oddvojenost od množic, po drugi strani pa bučne fraze. Ker se ne uresničuje kar so si zamislili, grede v drugo skrajnost, v nezaupanje v ljudi.

Toda pojavljajo se novi ljudje, ki iščejo novih poti, predvsem prilagajanje južnoameriškim razmeram in razmeram v vsaki državi posebej. Ponekod to skušajo doseči s sožitjem z nazadnjaškimi režimi kot v Urugvaju in Braziliji.

V zadnjih letih pa se je pojavil nov revolucionarni dejavnik-vojska. Vojska, ki je vedno veljala za temelje vseh nazadnjaških družbenih plasti in režimov. Nekaj podobnega poznamo tudi v Egiptu, ko je vojska vrgla monarhijo kralja Faruka.

Vzrok za to so spremembe v razrednem ustroju vojske. V njej ni več sta-

rih generalov, ki so izšli iz vrst velikih zemljiških posestnikov ali kapitalistov. V njej narašča srednji sloj, mnogi oficirji so po izobrazbi povsem enaki civilnim diplomantom iz univerz in drugih visokih šol. Ti pa so mnogo bolj občutljivi za socialne krivice in podrejenost tujcem. Pojavili so se že celo »levi generali«, ki sicer uradno niso pripadniki marksističnih strank in ne izpovedujejo niti takih nazorov, delajo pa vse tako, kot bi bili komunisti. V zadnjih letih so se marsikje vsaj v glavnem otresli gospodstva ZDA ali pa njen vpliv

močno omejili. Izpeljali so tudi nekatere reforme.

Napredna gibanja v vojski podpira tudi tako imenovana »neformalna levica«. Nekateri jo imenujejo tudi »nova levica«, čeprav ne gre za nekake skrajneže, kakor včasih razumemo ta pojav. Gre največkrat za ljudi, ki niso v nobeni stranki, ampak hočejo neodvisnost in napredek. Podobne pojave poznamo tudi drugje po svetu.

Najbolj značilno pa je obnašanje katoliške cerkve oziroma posameznih njenih predstavnikov ali skupin med njimi. Tudi katoliška cerkev je bila v preteklosti skoraj vedno na strani vladajočih, saj uči da je vsaka oblast od boga. Toda v Latinski Ameriki najdemo duhovnike celo med gverilskimi voditelji, ne samo med podporniki ali ideologi. Posamezne skupine duhovnikov se javno izrekajo za samostojnost, za razne socialne reforme itd. Najbolj znan je Don Camilo Torres iz Kolumbije, ki je bil nedavno ubit kot gverilski voditelj in velja za narodnega junaka. Najbrž ga bodo nekoč proglasili za svetnika-mučenca. V Braziliji je na čelu protivladne opozicije škof Helder Camarra.

Tri države so v tej smeri naredile doslej največji napredek. Imenujejo jih tudi »Andski trikotnik«. To so Čile, Peru in Bolivija. V teh državah so nacionalizirali vsa večja podjetja, dali so delavcem pravico sodelovati v upravljanju podjetij in spremenili politični ustroj. V Čilu je sedanji predsednik Aliende zmagal na volitvah. V Peruju je prišel na čelo vlade general Alvarado po vojaškem udaru. V Boliviji pa je moral pod pritiskom ljudstva general Ovando prepustiti državno krmilo generalu Torresu, enemu izmed takih »levičarjev«. V vseh treh državah pa je v ozadju bila vojska, ki je tudi preprečila razne poskuse, da bi jih pregnali.

ZAVAROVALNICA MARIBOR

s poslovnimi enotami:

V LJUBLJANI, CELOVŠKA 177;

V CELJU, PREŠERNOVA 6;

V PIRANU, IX. KORPUSA 10

z zastopstvi:

V KRANJU, STANETA ROZMANA 13;

V LJUTOMERU, GLAVNI TRG 1;

V KOPRU, JLA 3;

NA JESENICAH, ROGLJEVA 1

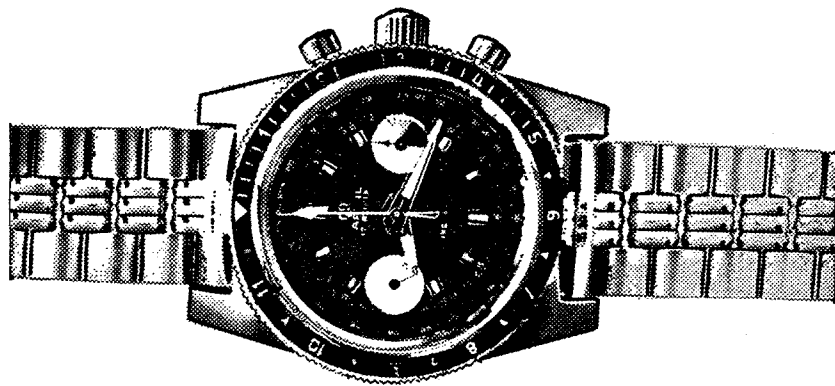
in zastopniki v vseh večjih krajih

sklepa vse vrste imovinskih, transportnih in osebnih zavarovanj.

Biseri
proizvodnje

DARWIL

V vseh je vgrajen specialni mehanizem izredne preciznosti. Najnovejši urah DARWIL — vgrajen DARBLOCK, ki ščiti vsako DARWIL uro proti udarcem in pretresom. DARWIL Superavtomatik SNOW STAR cronometer je pojem elegancije in točnosti. DARWIL LORD 71 Special Flat DARBLOCK. DARWIL LADY 71 DARBLOCK — ženska moda 1970. GENERALNO ŠVICARSKO ZASTOPSTVO

NUDIMO PO SVETOVNIH KONKURENČNIH CENAH NAJVEČJO. IZBIRO NAKITA IZ 14, 18 IN 22 KARATNEGA KONTROLIRANEGA ZLATA.

Prodaja s posebno garancijo! Na zalogi vedno 600 modelov ur DARWIL in ARETTA. Ure znamke DARWIL in ARETTA lahko kupite tudi v specializiranih trgovinah in veletrgovinah v Jugoslaviji. Servisi so v vseh večjih mestih Jugoslavije. DARWIL — TRST, PIAZZA S. ANTONIO NUOVO 4/I-II

CENIK MALIH OGLASOV

Proizvedbe, vabila, objave, obvestila zahvale in podobno — do 10 vrstic — 10 dinarjev. Če znaša besedilo več kot 10 vrstic stane vsaka nadaljnja vrstica 1,50 din.

Objave s komercialno vsebino: do 10 vrstic 30 dinarjev vsaka nadaljnja vrstica 5 dinarjev.

Pravni nasveti so za naročnike brezplačni drugim zaračunavamo denarske stroške a največ do 15 dinarjev.

Osmrtnice (kratke nekrologe) objavljamo brezplačno njihovih tekstov in pripadajočih fotografij ne honoriramo in ne vračamo.